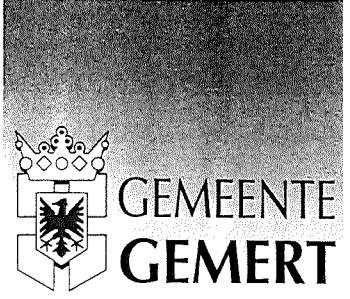

016 - 996

De Noordbrabantse Commissie voor
Wapen- en Vlaggenkunde,
tav de heer J. Melssen.
Purmerstraat 14,
5628 HE EINDHOVEN.

GEMERT: 5 september 1996

VERZ.:

UW KENMERK: ---

UW BRIEF VAN: ---

ONS KENMERK: III-Kab

BEHANDELD DOOR: mw. H. Hegeman

DOORKIESNR.: 0492-378501

ONDERWERP: advies

Geachte Melssen,

De gemeenten Gemert en Bakel en Milheeze staan aan de vooravond van de herindeling. Op 1 januari 1997 worden beide gemeenten samengesmolten tot een nieuwe, nog naamloze gemeente. Als voorlopige werknaam is "Gemert-Bakel" gekozen. De definitieve naam wordt in de loop van volgend jaar bekend.

Met de totstandkoming van de nieuwe gemeente verdwijnen de bestaande wapens en vlaggen van het huidige Bakel en Milheeze en Gemert.

Wij verzoeken u ons advies uit te brengen over een nieuw wapen en vlag die recht doen aan de historie van beide gemeenten. Wij zien uw advies graag op korte termijn tegemoet.

Hoogachtend,

De burgemeester van Gemert,

De burgemeester van Bakel en Milheeze,

Mr. J.H.A.G. van Maasakkers.

H.M.J.M. van Beers.

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

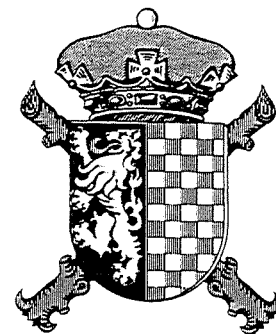
secretariaat:

Purmerstraat 14,

5628 HE Eindhoven,

040 - 387911.

telefoonnummer gewijzigd: 040.2382911.

De Burgemeesters van Gemert en Bakel & Milheeze
p/a Postbus 10.000
5420 DA Gemert

Uw kenmerk: III-Kab
Ons kenmerk: Ehv/Ge-Ba/01
Datum: 18 september 1996
Onderwerp: wapens en vlaggen

Geachte heren,

Naar aanleiding van uw brief van 5 september jl., het volgende.

Op korte termijn ontvangt u ons rapport betreffende de gemeente- en dorpswapens in de Regio Eindhoven, waartoe ook Gemert en Bakel & Milheeze behoren. Beide gemeenten zullen per 1 januari 1997 samengaan. Door u wordt als werknaam voor de nieuwe gemeente *Gemert-Bakel* gebruikt.

Het wapen

Het is doorgaans niet gebruikelijk de wapens van opgeheven gemeenten samen te voegen tot één nieuw wapen. In de wapenkunde staat *eenvoud* voorop.

Belangrijk voor het wapen van de nieuwe gemeente is haar naam. Zou de naam *Gemert* worden, dan zou in het ontwerp de nadruk op de symboliek van die gemeente worden gelegd, bij de naam *Bakel* komt natuurlijk de nadruk te liggen op de symboliek van die plaats.

Het gaat er dus om de aanwezige symbolen te inventariseren en daaruit een keuze te maken. Daarom zijn de bladzijden betreffende Bakel & Milheeze en Gemert uit het hiervoor genoemde rapport alvast bij deze brief gevoegd. U treft daarin uitgebreide gegevens over deze materie aan.

Kort samengevat zijn de volgende symbolen voorhanden: voor Bakel & Milheeze die van Sint-Willebrord, van de hertog van Brabant en van de opvolgende heren van Milheeze, voor Gemert die van het geslacht *Van Gemert*, heren van Gemert, en van de Duitse Orde.

De commissie meent een historische en heraldisch fraaie oplossing te hebben gevonden in de combinatie van de symboliek van Sint-Willebrord, patroon van de gemeente Bakel & Milheeze [*in keel [=rood] een kruis van zilver*] en die van de Duitse Orde [*in zilver een kruis van sabel [=zwart]*], waaraan als nieuw element het wapen van de heren van Gemert uit het geslacht *Van Gemert* is toegevoegd [*in sabel drie meerbladeren van zilver*].

Herinneren de beide kruisen aan de voormalige gemeenten Bakel & Milheeze en Gemert, de combinatie van beide met toevoeging van een nieuw element geeft een geheel nieuw wapen dat naar de mening van de commissie zowel voor de nieuwe gemeente met de naam *Gemert* als eventueel de naam *Gemert-Bakel* kan worden gebruikt.

De kleuren van Sint-Willebrord zijn tevens die van het Kwartier van Peelland, waartoe Bakel en Milheeze behoorden, de kleuren van de Duitse Orde zijn tevens die van het geslacht *Van Gemert*.

Op het wapen wordt de *gemeentekroon* geplaatst, zoals thans al bij Gemert het geval is.

De omschrijving van het wapen wordt dan:

in keel een kruis van zilver, beladen met een smaller kruis van sabel; een hartschild van sabel met drie meerbladeren van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

Een tekening behorend bij dit voorstel is bijgevoegd.

De vlag

De gemeente Gemert gebruikt thans een vlag, vastgesteld in 1984, in de kleuren van het gemeentewapen, zoals die zouden moeten zijn.

De gemeente Bakel & Milheeze heeft officieel geen vlag. Wel kent de gemeente een zg. 'defileervlag', in feite een banier die in 1935 na een defilee in 's-Hertogenbosch aan de gemeente werd aangeboden en die de Brabantse blokken vertoont met in de broektop een blauw vierkant met de beeltenis van Sint-Willebrord uit het gemeentewapen.

Het is thans gebruik om voor de kleuren en de symboliek van de vlag terug te vallen op het gemeentewapen. Een vlag dient nog eenvoudiger te zijn dan een wapen.

De commissie stelt voor de beide kruisen ook op de vlag te plaatsen en in het broektopvierkant een van de meerbladeren uit het hartschild.

De omschrijving wordt dan:

rood met een wit kruis, met armen ter breedte van 1/4 vlaghoogte, waarop een zwart kruis met armen ter breedte van 1/6 vlaghoogte, met in het broektopvierkant een wit meerblad ter hoogte van 1/4 vlaghoogte.

Een tekening behorend bij dit voorstel is bijgevoegd.

Dorpswapens en -vlaggen

De Noordbrabantse Commissie heeft in de provincie met succes de instelling van dorpswapens en -vlaggen geïntroduceerd. Dit kan een deel van de gevoeligheden rond de samenvoeging van gemeenten wegnemen. De inwoners blijven immers binnen de lokale gemeenschap beschikken over eigen symbolen. De voorstellen hieromtrent voor de dorpswapens van Gemert, van Bakel en van Milheeze vindt U ook in de bijgevoegde pagina's uit onze rapporten. De huidige gemeentevlag van Gemert voldoet aan de eisen en kan als dorpsvlag voor Gemert worden vastgesteld. Mocht ook voor Bakel een dorpsvlag wenselijk zijn, dan is de commissie graag bereid daarvoor een voorstel te doen. De *omschrijving* van de bestaande vlag van Gemert kan daarbij worden aangepast.

Mocht u ook voor andere woonkernen wapens en vlaggen willen vaststellen, dan zal de commissie u daarover graag nader adviseren.

Procedures

Nadat beide colleges van Burgemeester & Wethouders een keuze voor een gemeentewapen hebben gemaakt, al dan niet in nader overleg met onze commissie, dient bij de Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage een pre-advies te worden gevraagd. Kan dit College zich vinden in ons voorstel dan dienen een raadsvoorstel, raadsbesluit en een verzoek aan Hare Majesteit de Koningin tot verlening van het nieuwe wapen te worden opgemaakt. Na advies van Hoge Raad van Adel volgt dan een Koninklijk Besluit.

Mocht genoemd College hiermee niet akkoord gaan of komt het met wijzigingsvoorstellen dan volgt opnieuw overleg met onze commissie over een eventuele aanpassing van dit voorstel, waarna genoemd College opnieuw om informele toetsing wordt gevraagd, enz. [als voor].

Voor de vlag nemen beide colleges van Burgemeester & Wethouders een besluit, al dan niet na nader overleg met onze commissie. Dan wordt een raadsvoorstel opgemaakt en volgt een raadsbesluit. Toetsing vooraf bij de Hoge Raad van Adel is niet verplicht, toezending achteraf van het raadsbesluit met bijbehorende tekening van de vlag wel.

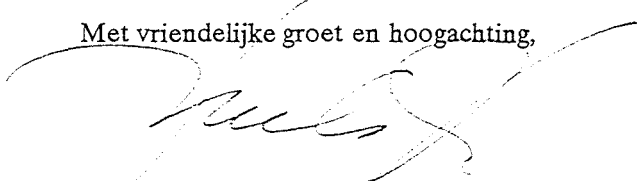
Graag worden wij t.z.t. in het bezit gesteld van fotokopieën van alle relevante stukken rond de besluitvorming en van een kleurenfoto van het wapendiploma c.q. de vlag.

Graag ook verneemt de commissie of de nieuwe gemeentevlag aan de bevolking te koop zal worden aangeboden.

Indien nodig zijn wij altijd bereid een en ander [eventueel mondeling] nader toe te lichten.
De kosten van deze advisering zullen u na de vaststelling van wapen en vlag in rekening worden gebracht.

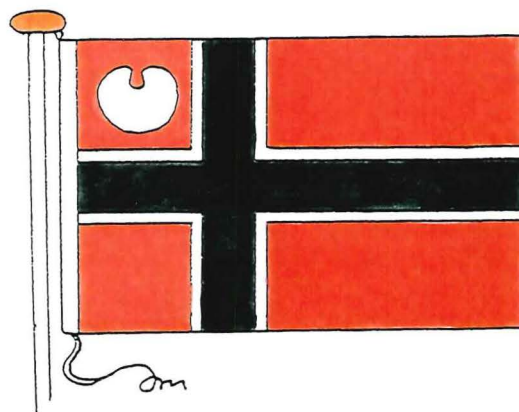
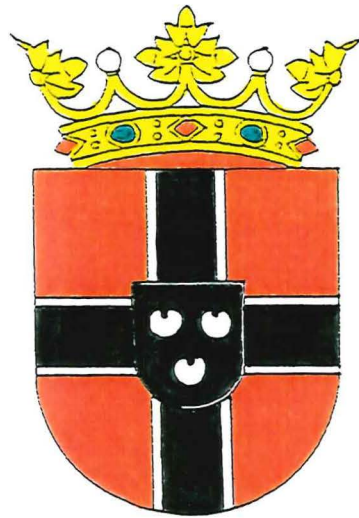
Uw reactie afwachting.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

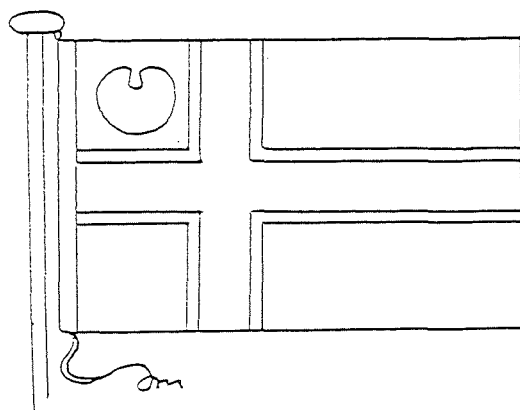
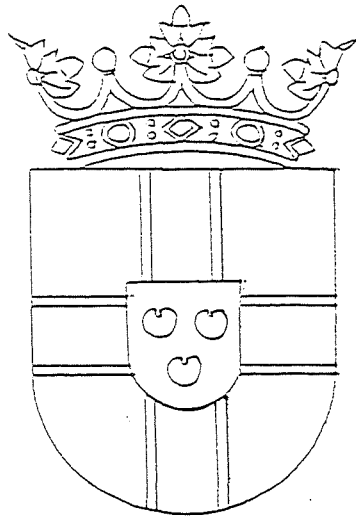

J.Th.M. Meissen, secretaris

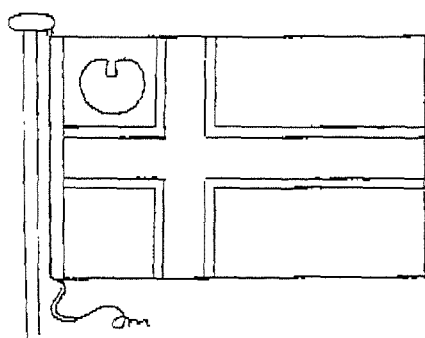
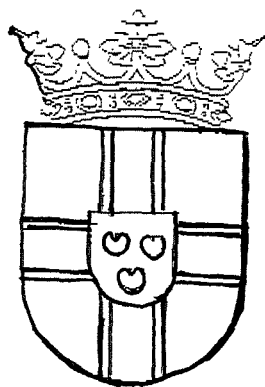
GEMERT-BAKEL

GEMERT-BAKEL

GEMERT-BAKEL

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

secretariaat:

Purmerstraat 14,

5628 HE Eindhoven,

040-387911.

telefoonnummer gewijzigd: 040.2382911.

Kopie

De burgemeester van Gemert
Postbus 10.000
5420 DA Gemert

Uw kenmerk: -

Ons kenmerk: Ehv/Ge-Ba/02

Datum: 30 september 1996

Onderwerp: wapen en vlag

Geachte heer Van Maasakkers,

In vervolg op uw telefoontjes van 27 en 30 september jl. zend ik u verschillende ontwerpen voor wapen en vlag van de nieuwe gemeente met de werknaam Gemert-Bakel, waarbij de volgende aantekeningen ter toelichting. Bij alle ontwerpen is getracht meer 'licht in de duisternis' te brengen.

Op het eerste blad ziet u linksboven het reeds eerder aangeleverde wapen, hier echter met een versmald zwart kruis.

Rechtsboven een identiek wapen als linksboven, doch de kleuren van het hartschild zijn - om esthetische redenen - omgedraaid, waardoor het wapen minder somber oogt.

Linksonder ziet u een wapen met alleen de kruisen van Gemert en Bakel [een chique wapen], rechtsonder is daarop het hartschild met de adelaar van de Duitse Orde geplaatst. Als Bakel met het adelaar-wapen akkoord zou gaan, heeft de nieuwe gemeente een fraai wapen, historisch en heraldisch verantwoord. De kleuren rood-wit voor Bakel blijven in dit voorstel toch prominent aanwezig.

Het tweede blad geeft eenzelfde opsomming, doch hier is als basis een gevierendeeld schild genomen met in I en IV 'het kruis van Gemert', in II en III 'het kruis van Bakel'.

Voor mijn gevoel wordt het allemaal wat druk, maar het zijn alternatieven.

Het derde blad bevat een tweetal alternatieven voor de vlag, waarop het rood iets (boven) en nog meer (onder) is teruggebracht. De rode broeking is dan ontleend aan Bakel, de witte vlucht aan Gemert. Het kruis is geheel zwart gemaakt, omdat een wit kruis op een witte vlucht niet kan.

Het meerblad kan c.q. de meerbladeren kunnen natuurlijk ook in zwart, doch dat maakt het geheel somberder. Mocht de keuze op het wapen met de adelaar vallen, dan wordt uitgegaan van de bovenste vlag met in het broekingsvierkant in geel een zwarte adelaar, zoals dat in de vlag van de huidige gemeente Gemert voorkomt. Het benedenvierkant blijft dan rood. Bij deze keuze lijkt Bakel er wat bekaaid af te komen.

Het vierde blad geeft een vlag waarbij in de broeking het kruisdeel wit is, in de vlucht zwart, waardoor zowel het Bakelse als het Gemertse kruis te herkennen is, terwijl het meerblad, dat het symbool voor de nieuwe gemeente Gemert-Bakel kan worden, eveneens is opgenomen.

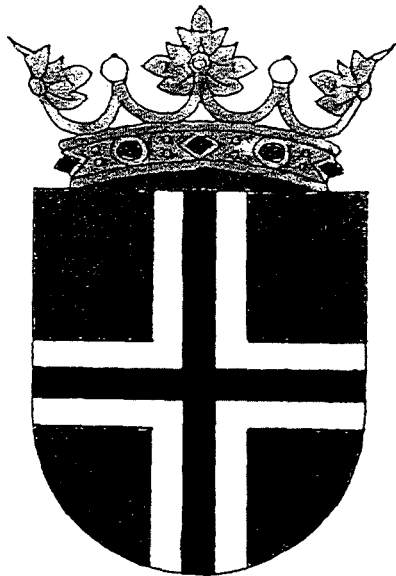
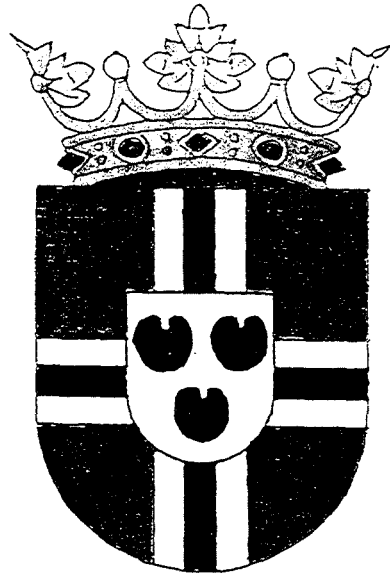
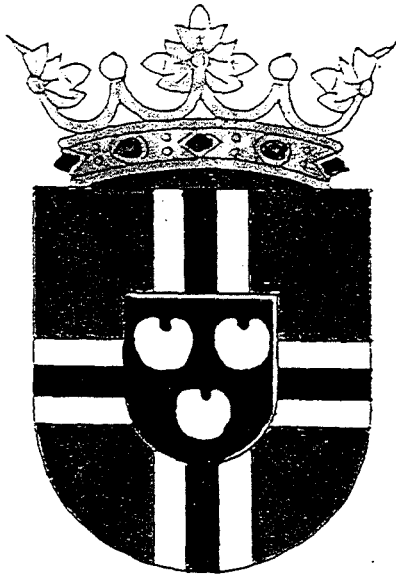
Een sticker met het wapen 'Eindhoven' voeg ik voor de kleur *keel* bij.

Steeds bereid een en ander toe te lichten. Onze kosten worden gedeclareerd nadat een en ander bij raadsbesluit c.q. koninklijk besluit is vastgelegd.

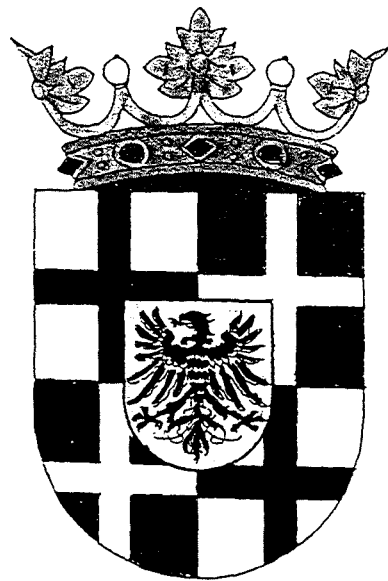
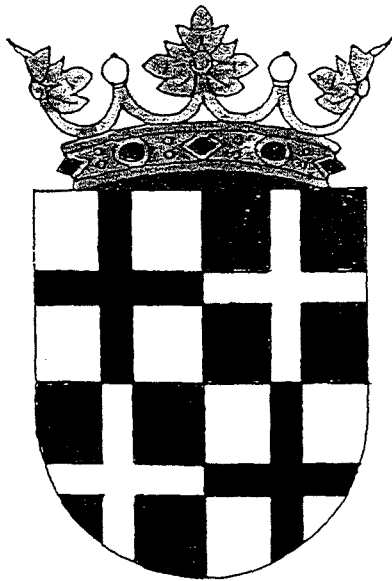
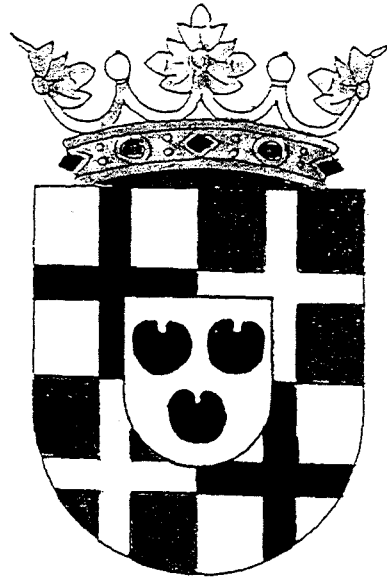
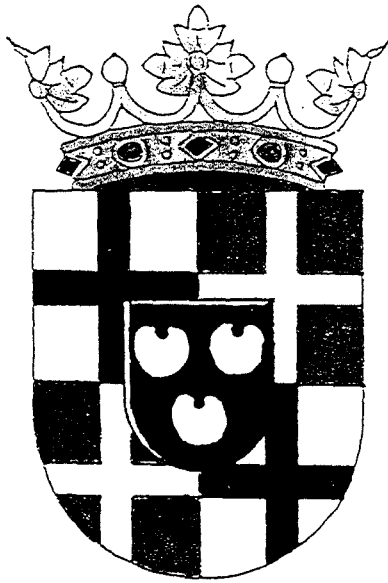
m. v. g.

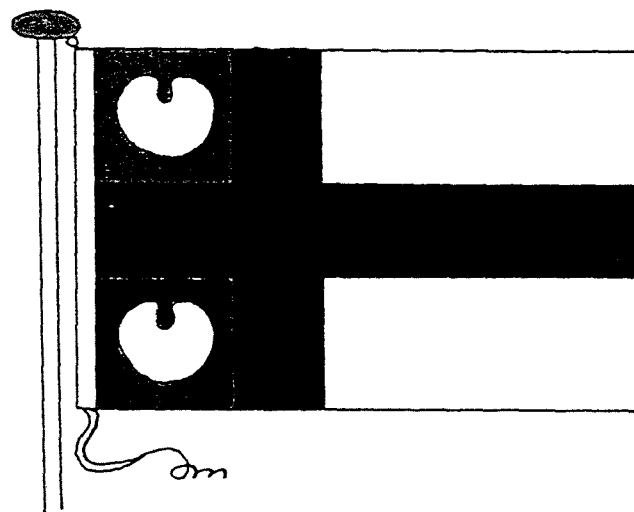
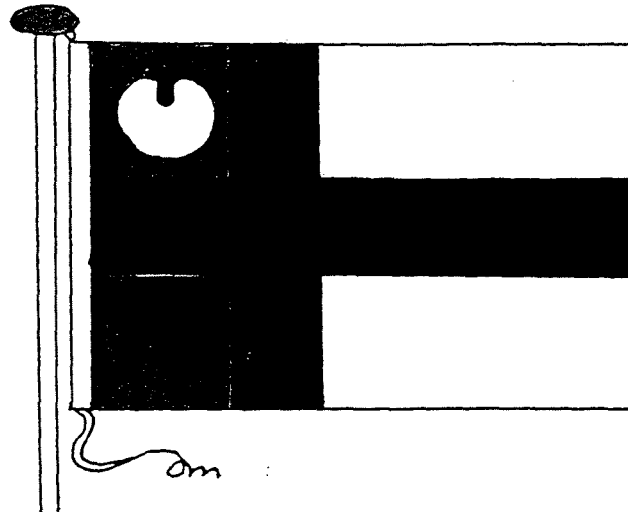
GEMERT-BAKEL

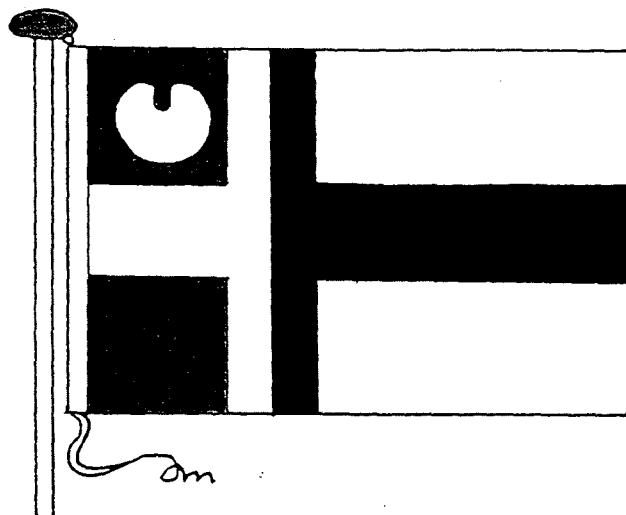
GEMERT-BAKEL

GEMERT-BAKEL

GEMERT-BAKEL

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

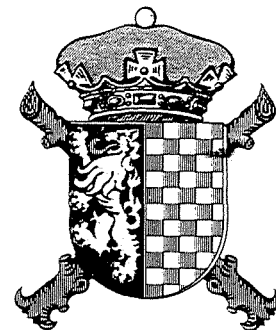
secretariaat:

Purmerstraat 14,

5628 HE Eindhoven,

040-387911.

telefoonnummer gewijzigd: 040.2382911.

De burgemeesters van Gemert en van Bakel en Milheeze
Postbus 10.000
5420 DA Gemert

Uw kenmerk: III-Kab
Ons kenmerk: Ehv/Ge-Ba/03
Datum: 16 oktober 1996
Onderwerp: wapen en vlag

Geachte heren,

In vervolg op uw mondelinge verzoek van 14 oktober jl., het volgende.

Ingesloten treft u aan:

1. tekeningen van het op 14 oktober jl. door het bestuurlijk klankbord gekozen wapen en de daarvan afgeleide vlag. Voor de duidelijkheid heb ik een originele tekening met de kleuren goud en zilver bijgevoegd; de hier gebruikte kleur rood benadert het meest de heraldische kleur keel;
2. uitleg bij de ontwerpen;
3. tekeningen van de wapens, zoals die tot heden zijn gebruikt en zoals die op historische en heraldische gronden hadden moeten c.q. kunnen zijn;
4. uitleg bij die tekeningen.

De officiële omschrijvingen zijn:

wapen: in keel een kruis van zilver, beladen met een versmald kruis van sabel; een hartschild van goud met een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

vlag: gevierendeeld over eenderde van de vlaglengte van geel, rood, wit en rood; over de vierdeling een kruis met armen ter breedte van 1/4 vlaghoogte, aan de broekzijde zwart en aan de vluchtzijde wit; in het broektopvierkant een zwarte adelaar ter grootte van 1/3 vlaghoogte.

Ik hoop u hiermee van dienst te zijn.
Steeds bereid een en ander nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

J.Th.M. Melssen, secretaris

TOELICHTING BIJ ONTWERP WAPEN EN VLAG

Het gemeentewapen

Ten behoeve van een gemeentewapen dienen de historisch bekende gegevens te worden verzameld over de door een gemeenschap gebruikte zegels (van de Middeleeuwen tot 1815) en wapens (veelal na 1815).

In het geval van Gemert-Bakel betreft het dus de aanwezige symbolen, die gebruikt zijn door de (voormalige) gemeentebesturen van Gemert en Bakel en Milheeze.

Schildvorm

Tot ca. 1815 was het gebruikelijk de plaatselijke symboliek vrij in het zegelveld, dat veelal rond is, te plaatsen. Die voorstelling kon natuurlijk ook in een wapenschild worden geplaatst. Omstreeks 1815 werden de figuren uit het ronde zegelveld op een wapenschild geplaatst, waardoor vanaf dat moment in onze provincie veel heiligenbeelden in een schild werden gevoerd.

Omstreeks 1815 waren de accoladeschilden gebruikelijk, in de Middeleeuwen gebruikte men veelal spits toelopende schilden. De Noordbrabantse Commissie gebruikt schilden met een ronde onderkant.

Het staat een wapentekenaar vrij een schildvorm te kiezen. Indien een gemeentebestuur een voorkeur voor een bepaalde vorm heeft, dient het dit aan hem/haar kenbaar te maken.

Symbolen

Gemert. Zeker vanaf 1332 heeft men zich in Gemert van eenzelfde symboliek bediend: vrij in het zegelveld een doorlopend kruis waarop een wapenschild was geplaatst met een adelaar.

In 1817 werd deze symboliek in een schildvorm gegoten.

De symboliek van Gemert is, afgezien van de kleuren, correct en kan opnieuw worden gebruikt.

Bakel. Zeker vanaf vóór 1406 moet Bakel een zegel hebben gekend met in het zegelveld de Heilige Willebrord met naast zich het wapen van de hertog van Brabant (gevierendeeld van Brabant en Limburg), dat in de jaren 1294-1406 in gebruik was.

Mogelijk is later een ander zegel in gebruik genomen waarin Sint-Willebrord (met een rozenkrans) meer centraal staat, met onder zijn voeten het wapenschild *Doerne* (zie gemeentewapen van Deurne), herinnerend aan het feit dat Bakel eens een heerlijkheid van die familie is geweest. Nog in 1838 was dit zegel in gebruik. Niet onmogelijk is dat dit zegel in 1817 in een schildvorm werd gegoten en heeft men toen het wapenschild onder het heiligenbeeld niet herkend c.q. opgemerkt.

De symboliek van Bakel en Milheeze is niet correct. Heiligenbeelden behoren niet in wapenschilden te staan. Men verdedigde zich met zo'n schild en de gelovige drager ervan paste er natuurlijk wel voor zijn vijand op een heiligenbeeld te laten inslaan.

De heilige dient te worden vervangen door diens symbool/wapen: in keel een kruis van zilver.

Kleuren

Toen omstreeks 1815 in heel Nederland de wapens moesten worden bevestigd c.q. verleend, dienden de burgemeesters ook de kleuren van hun gemeentewapens mee te delen. In alle gevallen waarin dit werd verzuimd (en dat was in bijna geheel Noord-Brabant het geval), zijn toen de Rijkskleuren toegepast: blauw en goud.

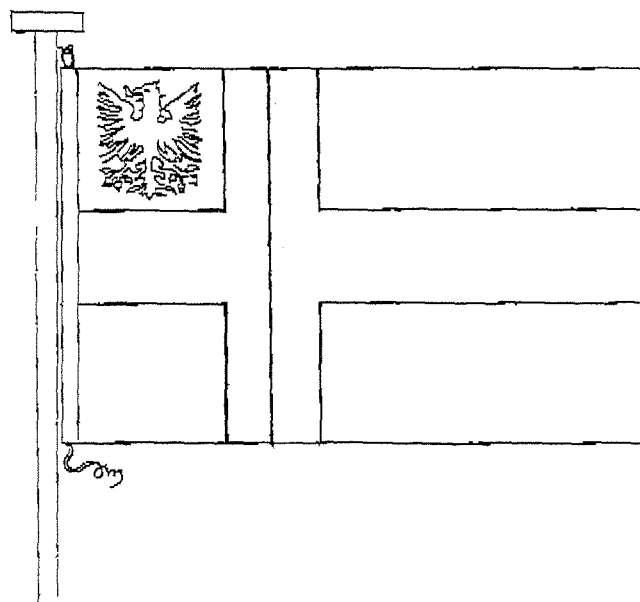
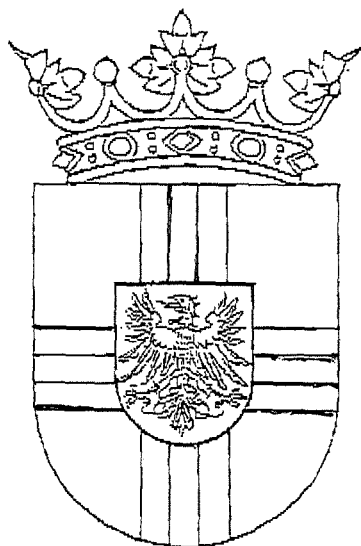
Gemert. De symbolen van Gemert blijken die van de Duitse Orde te zijn. Hiervan zijn de kleuren bekend. Een zilveren schild waarin een zwart kruis en gouden hartschild met een zwarte adelaar.

Bakel. De kleuren van het wapen van de hertog van Brabant zijn bekend, evenals die van het geslacht Doerne. Deze zijn evenwel voor een nieuw ontwerp voor Gemert-Bakel niet relevant. Brabant niet omdat dit al op zoveel plaatsen voorkomt en omdat Gemert juist niet tot Brabant behoorde, Doerne niet omdat de gemeente Deurne al het volledige wapen van deze familie gebruikt. Ook van het kruis-symbool van Sint-Willebrord is de kleurstelling bekend: een rood schild met een zilveren kruis.

De gemeentevlag

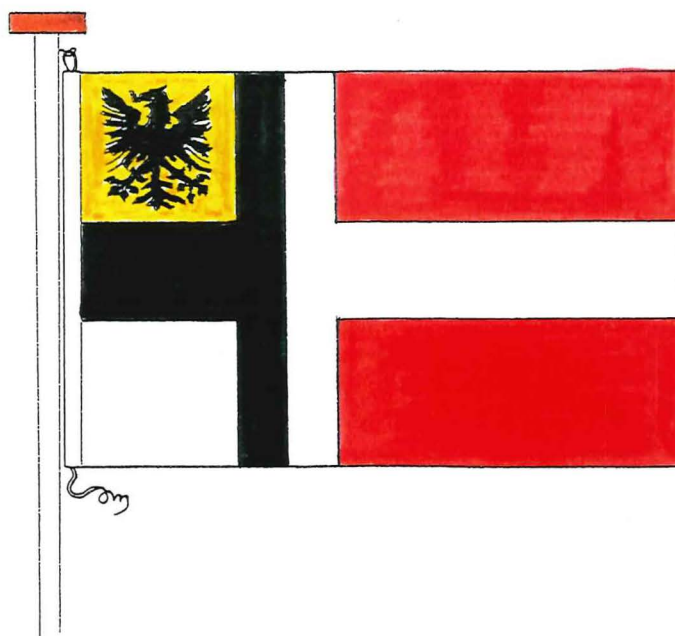
Het is gebruik dat in de gemeentevlag de (belangrijkste) kleuren van het wapen terugkomen, terwijl (een deel van) de symboliek van het wapen kan terugkeren. Bij vlaggen gebruikt men geen wapenkundige termen en ook de kleuraanduiding bij vlaggen is gewoon.

GEMERT-BAKEL

ontwerp en copyright Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde
oktober 1996

GEMERT-BAKEL

TOELICHTING BIJ 'OUDE' WAPENS

De linker kolom geeft de wapens van Gemert. Van boven naar beneden zijn dat:

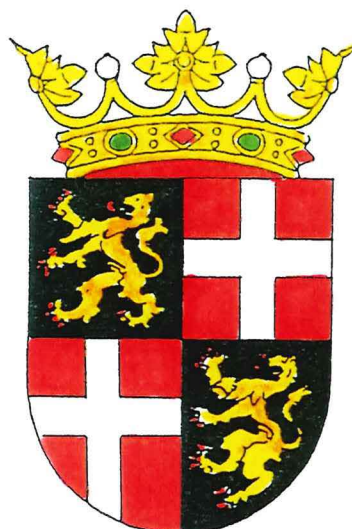
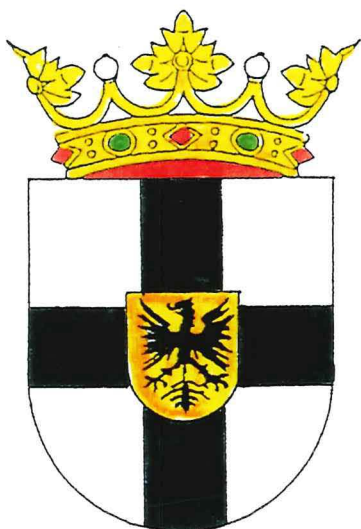
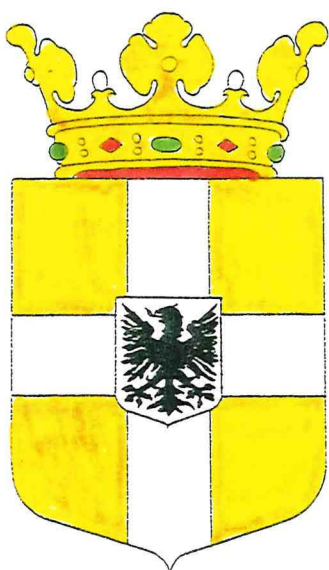
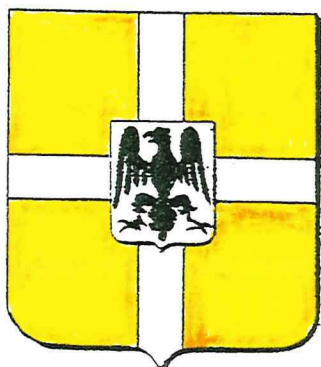
1. het wapen van 1817, in gebruik tot 1976: *foutieve kleuren*.
2. het wapen van 1976, in gebruik tot 1996: *foutieve kleuren*.
3. het wapen, zoals dat op historische en heraldische gronden had moeten zijn.

De rechter kolom geeft de wapens van Bakel en Milheeze:

boven: het wapen van 1817, in gebruik tot 1996: *foutieve kleuren en heiligenwapen*.

beneden: het wapen, zoals dat op historische en heraldische gronden had kunnen zijn.

GEMERT-BAKEL

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

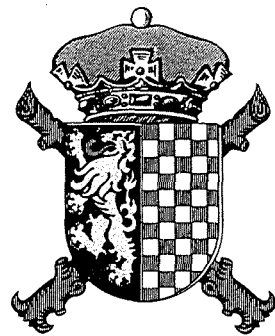
secretariaat:

Purmerstraat 14,

5628 HE Eindhoven,

040 - 387911.

telefoonnummer gewijzigd: 040.2382911.

De burgemeesters van Gemert en van Bakel en Milheeze
Postbus 10.000
5420 DA Gemert

Uw kenmerk: III-Kab.
Ons kenmerk: Ehv/Ge-Ba/04
Datum: 31 oktober 1996
Onderwerp: schildvormen

Geachte heren,

Naar aanleiding van uw telefonische verzoek van 30 oktober jl. doe ik u ingesloten een tweetal tekeningen toekomen van het gemeentewapen. De ene tekening vertoont het wapenschild met de ronde onderkant, de andere een wapenschild met een accoladevormige onderkant. Zoals al vermeld in ons schrijven van 16 oktober jl. dient bij de aanvraag om wapenverlening duidelijk de schildvorm te worden vermeld, indien dit voor de gemeente van belang is. Zonder vermelding zal de schildvorm aan de wapentekenaar van de Hoge Raad van Adel, die het diploma schildert, worden overgelaten.

Uw gelijktijdige verzoek om ontwerpen van dorpswapens zal in behandeling worden genomen zodra de desbetreffende documentatie ons heeft bereikt.

Mochten er nog vragen zijn, dan verneem ik dat graag.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

J.Th.M. Melssen, secretaris

NOORDBRABANTSE COMMISSIE VOOR WAPEN- EN VLAGGENKUNDE

van de Stichting Brabants Heem

secretariaat:

Purmerstraat 14.

5628 HE Eindhoven,

040-387911.

telefoonnummer gewijzigd: 040.2382911.

De burgemeesters van Gemert en Bakel en Milheeze
Postbus 10.000
5420 DA Gemert

Uw kenmerk: III-Kab.
Ons kenmerk: Ehv/Ge-Ba/08
Datum: 12 december 1996
Onderwerp: advies Hoge Raad van Adel

Geachte heren,

Naar aanleiding van uw fax van 12 december jl., met het 'tussenadvies' van de Hoge Raad van Adel van 6 december 1996 no. 96/304-33, delen wij u het volgende mee.

De Hoge Raad wijst het voorstel van onze commissie niet af. Daarbij zou u het kunnen laten en in uw voorstel aan de gemeenteraad zou u dit als mededeling uwerzijds kunnen meenemen.

Het gaat in de 'kritiek' van de Hoge Raad van Adel om het ontwerp van onze commissie met de symboliek van de Heilige Willebrord.

De Noordbrabantse Commissie heeft in haar rapporten - vanaf 1989 - steeds als symbool voor de H. Willebrord diens traditionele wapen gebruikt: *een rood schild met een zilveren kruis*, waarvan de kleuren in een enkel geval om esthetische redenen werden aangepast. Deze rapporten zijn alle aan de Hoge Raad van Adel toegezonden. Deze Raad heeft kennelijk geen tijd gevonden eerder op ons standpunt te reageren.

De commissie kan de volgende argumenten voor het gebruik van het door haar voorgestelde aanvoeren:

1. Alle, het christendom predikende heiligen waaronder de H. Willebrord, kunnen worden voorgesteld met een boek (evangelie) of het *kruis*.
2. De *kruis*staf was aanvankelijk een waardigheidsteken dat aan aartsbisschoppen was voorbehouden. Deze staf treffen we bij de H. Willebrord dan ook meer aan dan de kromstaf.
3. Het traditioneel aan de H. Willebrord toegeschreven wapen is *rood met een zilveren kruis*. Deze traditie bestond al ca. 1400 en kan dus bezwaarlijk als een uitvinding van de Noordbrabantse Commissie worden gezien.
4. Het traditionele wapen van de H. Willebrord zien we niet alleen terug in het wapen van het bisdom Utrecht (*een rood schild met een zilveren kruis*), maar ook in dat van de abdij van Echternach (*een gouden schild met een roodromzoomd zilveren kruis*). Beide instituten zijn verbonden met Sint-Willebrord.

Dat de kleuren van Sint-Willebrord *rood en zilver (wit)* zijn, erkent ook de Hoge Raad van Adel door de toepassing van deze kleuren in zijn voorstel.

Tegen het voorgestelde door de Hoge Raad van Adel kan bovendien worden ingebracht dat:

1. de Heilige Willebrord, *evenals alle kerkstichters* (waaronder Lambert, Trudo en Servaas, om maar in de regio te blijven), kan worden afgebeeld met een kerkgebouw.
2. in de loop van de tijd de attributen die de Heilige Willebrord begeleiden in aantal zijn toegenomen en onderling van populariteit wisselen, afhankelijk van tijd en plaats.
3. meer specifiek voor Willebrord wel een (wijn)vaatje of een paar flessen wordt gezien. Deze voorwerpen vindt de commissie voor het wapen van Gemert-Bakel echter minder bruikbaar.
4. het kerkgebouw in Willebrords handen in de 'Nederlandse' traditie veelal de Dom van Utrecht is, dus geen 'algemeen' kerkgebouw.

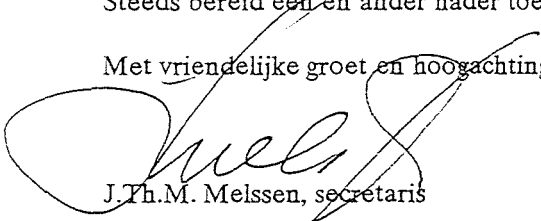
Het traditioneel aan de H. Willebrord toegeschreven kerkgebouw - de Dom van Utrecht - in het wapen van Gemert te plaatsen, vindt de commissie niet passend bij Gemert of Bakel.

Zou men een lijntekening van de kerk van Bakel willen gebruiken, dan ontstaat een wapenvoorstelling die in het geheel geen recht doet aan de historie en aan de gebruikte symboliek in het verleden. In de nieuwe gemeentenaam *Gemert-Bakel* staat de naam *Gemert* voorop, reden waarom door de Noordbrabantse Commissie, maar ook door de gemeente (bestuurlijk klankbord) uit een aantal wapenvoorstellen specifiek werd gekozen voor het ontwerp mét de adelaar van de Duitse Orde, om het element 'Gemert' te benadrukken. Zou de nieuwe naam 'Bakel-Gemert' hebben geluid, dan zou men hebben kunnen overwegen in het hartschild een versterking van de symboliek vanuit Bakel uit te drukken.

Een kerkgebouw op zich kan als niet-specifiek voor de Heilige Willebrord worden beschouwd (zie hiervoor), reden waarom de 'ereplaats' in het wapen niet aan een kerkgebouw kan worden gegeven, mede omdat een dergelijk gebouw niet kenmerkend is voor de nieuwe gemeente en haar historie.

In de hoop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.
Steeds bereid een en ander nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet en hoogachting,

J. Th. M. Melssen, secretaris

KAPITTELSTOKJES

Gemeentewapen Gemert-Bakel

In de vorige aflevering van Gemerts Heem werd aangekondigd dat in dit nummer, een themanummer met als onderwerp "Historische relaties Gemert-Bakel, de symboliek en de historische achtergrond van het nieuwe gemeentewapen beschreven zou worden. De Hoge Raad van Adel heeft echter wat roet in het eten gegooid. Er is een prachtig wapen en ook een prachtige vlag ontworpen waar genoemde Hoge Raad zijn zegen over mag geven. Maar dat hebben ze nog steeds niet gedaan. Wel kwamen er uit Den Haag wat onterechte aanmerkingen en een naar hun mening beter idee voor een ontwerp. Zij opperden een kerkske op te nemen als hartschild in het nieuwe gemeentewapen. Tja en dan moet er weer een brief geschreven worden, en weer een, en misschien nog wel een paar, want voordat ze in Den Haag in de gaten krijgen dat ze daar in Gemert-Bakel echt wel hun eigen heraldische boontjes kunnen doppen, dan ben je al gauw een half jaartje verder. Maar och het zit er aan te komen en je moet maar denken, die mensen ginds moeten ook hun bezigheid hebben en zo leren ze misschien nog eens wat. Van Gemert en van Bakel.

Ad Otten

Errata op Lijsten Gemertse Bestuurders

(Gemerts Heem jaargang 38, nr. 4, december 1996)

Het aanleggen van lijsten van personen, hoe zorgvuldig ook, blijkt altijd te leiden tot een of meer fouten. Zo ook met de lijsten in bovengenoemde uitgave opgenomen. Mevr. Mariet Adriaans, medewerkster van het gemeentearchief Gemert-Bakel is momenteel bezig met het nalopen van de lijsten. De geheel gecorrigeerde lijst zal t.z.t. gepubliceerd worden in Gemerts Heem.

Hier v

Secre
1987-
weger
Het a
onrecl

Raad
S.L. C

BAK

Door
Bakel
Bakel
zo'n
Omda
boekje
nog st

De Ba

In Bak
Waar
Daar l
Een p
Daar k
Met er
De bo
Als oc
Nog s
en ove

te gpe

telefoonnummer gewijzigd: 040.2382911.

College van Burgemeester en wethouders
Postbus 10.000
5420 DA Gemert

B&O 96.3664/97.476

Ehv/Ge-Ba/09
24 februari 1997

gemeentewapen

Geacht college,

Hartelijk dank voor de toezending van de reactie van de Hoge Raad van Adel op uw schrijven aan dit Hoog College van Staat van 21 januari jl., kenmerk 96/304-33.

De Noordbrabantse Commissie heeft haar standpunt ten aanzien van het door haar voorgestelde wapen al meer keren schriftelijk en mondeling onderbouwd. Dat zou eigenlijk voldoende moeten zijn. De commissie kan namelijk geen nieuwe feiten aanvoeren; alle zijn al eerder aan u meege-deeld. Zij kan slechts opnieuw beginnen om het door de Hoge Raad van Adel aangevoerde te weerleggen. Ook al is de tijd van de commissie kostbaar, toch zullen we wat voorbeelden noemen.

- * Er is geen afbreuk gedaan aan het wapen van de Duitse Orde [iets wat in het schrijven van 6 december 1996 nog niet aan de orde kwam]. Zoals bekend heeft de commissie de wapens van Sint-Willebrord en de Duitse Orde in elkaar laten vloeien, wat een zeer bevredigende, historisch en heraldisch juiste oplossing voor Gemert-Bakel mag worden genoemd.
- * Een wapen is slechts in zoverre herkenbaar als de toelichting bij dat wapen dit aangeeft. Een gemiddelde inwoner van een gemeenschap zal zonder deze toelichting helemaal niets in de symboliek herkennen.
- * Willebrord heeft traditioneel een rood wapenschild met zilveren/wit kruis. Het gaat er dus wel om Willebrord op een heraldisch herkenbare manier te representeren en wel middels zijn wapen; er hoeven helemaal geen extra argumenten te worden gezocht om dit symbool met Willebrord in verband te brengen. Die extra argumenten werden aangereikt om de twijfel bij de Hoge Raad helemaal weg te nemen. Zinloos, zo nu blijkt.
- * Natuurlijk was Willebrord wel aartsbisschop. De Hoge Raad dient de bestaande literatuur maar eens goed na te kijken.

Ook al ontkent de Hoge Raad het bestaan van het traditionele wapen voor Willebrord en wil hij u een omgekeerde redenering aanpraten, bovenstaande zaken blijven feiten.

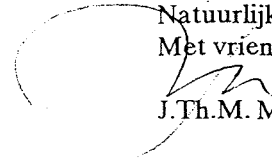
De commissie acht het zinloos steeds weer opnieuw in discussie te moeten gaan over ongefundeerde uitspraken van een instelling, die bij de gratie Gods Hare Majesteit mag adviseren inzake wapens. Verder praten met de Hoge Raad, die steeds het laatste woord wil hebben, heeft dan ook geen enkele zin.

De commissie vindt dat zij een historisch en heraldisch en bovendien een fraai wapen heeft ontworpen en dat haar argumenten hiervoor verantwoord zijn.

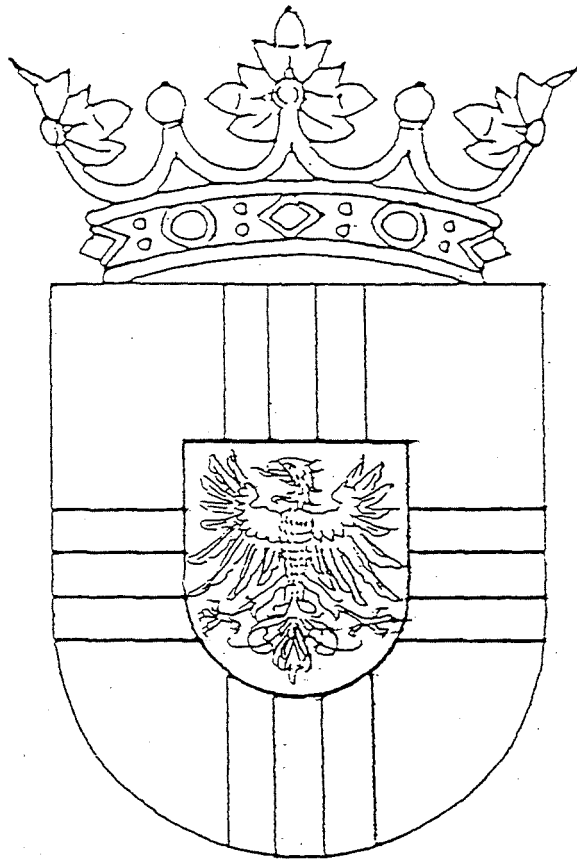
Aan uw college nu de taak de argumenten van beide partijen te wegen en de gemeenteraad tot vaststelling van wapen, vlag en dorpswapens te laten besluiten.

Natuurlijk blijven wij toch steeds bereid u nader te adviseren.

Met vriendelijke groet,

J.Th.M. Melssen, secretaris

GEMERT-BAKEL

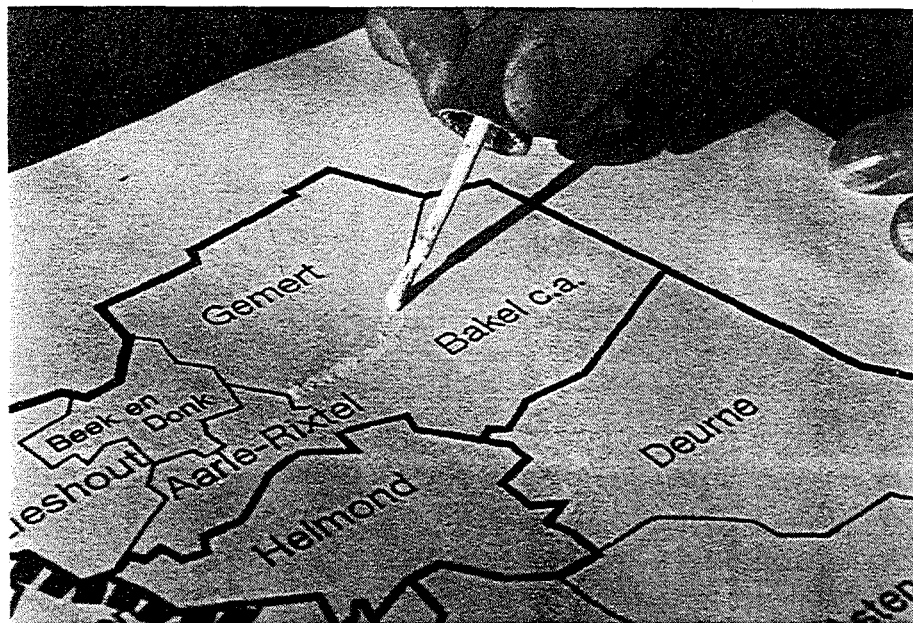

genealogie, dialect,

ng)
RG Gemert
6197226 t.n.v.
vermelding van

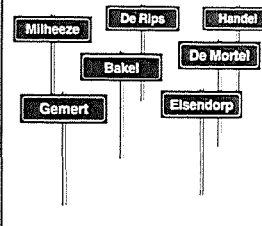
1 RA Bakel
23 SP Handel

..... 3
..... 5
..... 20
81 33
..... 59
..... 69
..... 80
hertse bestuurders; Jan

Historische relaties Gemert-Bakel

Gemerts Heem jaargang 39, nr 1, maart 1997

Dhr. J.Th.M. Melssen
Purmerstraat 14
5628 HE EINDHOVEN

GEMERT: 26 juni 1998
VERZ.:
UW KENMERK: --
UW BRIEF VAN: --
ONS KENMERK: B&O
BEHANDELD DOOR: A.P. Verheggen
ONDERWERP: ontwerp gemeentevlag.

Geachte heer Melssen,

Bij uw ontwerp voor een nieuw wapen van onze gemeente, heeft u tevens een ontwerp voor een gemeentevlag gemaakt. Dit ontwerp hebben wij, nu het gemeentewapen door de Hoge Raad van Adel officieel is vastgesteld, aan een nadere beschouwing onderworpen. Naar aanleiding hiervan willen wij u hierbij verzoeken een drietal nieuwe ontwerpen voor een gemeentevlag daaraan toe te voegen. Hierbij willen wij u dan in overweging geven om op 1 ontwerp slechts het wapen centraal op een effen vlak te plaatsen.

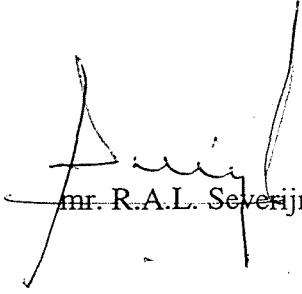
Uw ontwerpen zien wij met belangstelling tegemoet, waarna wij opnieuw met u in contact zullen treden.

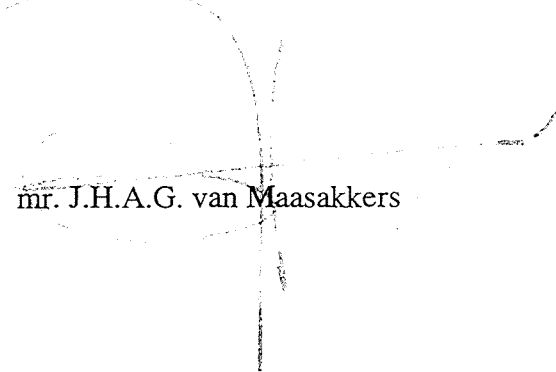
Hoogachtend,

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN GEMERT-BAKEL

de secretaris,

de burgemeester,

mr. R.A.L. Severijns

mr. J.H.A.G. van Maasackers

VOORSTEL tot het vaststellen van het gemeentewapen van de Gemert-Bakel

---

AAN DE RAAD.

Door de samenvoeging van de gemeenten Gemert en Bakel en Milheeze per 1 januari 1997 dient een nieuw gemeentewapen te worden vastgesteld. Reeds ruim voor 1 januari 1997 zijn in opdracht van de beide colleges van de voormalige gemeenten voorbereidingen getroffen om te komen tot een nieuw gemeentewapen voor de gemeente Gemert-Bakel. Hiertoe is advies gevraagd van de Noord-Brabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde te Eindhoven.

Met betrekking tot een voorstel van een nieuw gemeentewapen overweegt de Noord-Brabantse commissie het navolgende. Het is doorgaans niet gebruikelijk de wapens van de opgeheven gemeenten samen te voegen tot één nieuw wapen. In de wapenkunde staat eenvoud voorop. Daar de gemeente de naam Gemert-Bakel draagt heeft de Noord-Brabantse commissie gezocht naar een ontwerp waarbij de symboliek van beide voormalige gemeenten op historisch en heraldisch juiste wijze wordt samengevoegd.

De symbolieken voor de gemeente Bakel en Milheeze zijn de H. Willebrord, de Hertog van Brabant en de opeenvolgende heren van Milheeze. Voor de gemeente Gemert zijn dit de Duitse Orde, het geslacht Van Gemert en de heren van Gemert. Na een zorgvuldige afweging, welke kenmerken in het nieuwe wapen van de gemeente Gemert-Bakel opgenomen dienen te worden en op welke wijze deze kenmerken van beide voormalige gemeenten tot uitdrukking kunnen worden gebracht, menen wij een historisch en heraldisch fraaie oplossing te hebben gevonden in de combinatie van de symboliek van de H. Willebrord, patroon van de voormalige gemeente Bakel en Milheeze door weergave van de kleuren van de H. Willebrordus, zijnde "in keel (rood) een kruis van zilver" en van de Ridderlijke Duitse Orde "een versmald kruis in sabel (zwart) en een hartschild van goud met een adelaar van sabel (zwart)", specifiek voor de voormalige gemeente Gemert. De kleuren van de Ridderlijke Duitse Orde zijn tevens de kleuren van het geslacht Van Gemert.

Voor wat betreft de weergave van de symboliek van de H. Willebrord is een afweging gemaakt tussen weergave middels de specifieke kleuren van de H. Willebrord en weergave middels een kerkmodel, waarbij gekozen is voor weergave middels de kleuren omdat het aan de H. Willebrord toegeschreven wapen traditioneel rood met een zilveren kruis is. Deze traditie bestaat al sinds ca. 1400. Dit traditionele wapen van de H. Willebrord ziet men ook terug in het wapen van het bisdom Utrecht en de abdij van Echternach. Beide instituten zijn verbonden met de H. Willebrord. De kleuren van de H. Willebrord zijn tevens de kleuren van het Kwartier van Peelland, waartoe Bakel en Milheeze behoorden. Weergave van de symboliek middels een kerkgebouw kan aan alle kerkstichters (waaronder Lambert, Trudo en Servaas) worden verbonden. In de loop van de tijd zijn de attributen die de H. Willebrord begeleiden ook in aantal toegenomen en vissen onderling van populariteit, afhankelijk van tijd en plaats.

DE RAAD DER GEMEENTE GEMERT-BAKEL.

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders;

b e s l u i t :

Hare Majesteit de Koningin te verzoeken voor de gemeente Gemert-Bakel een gemeentewapen vast te stellen conform bijgevoegde tekening in kleur en de navolgende omschrijving:

"in keel een kruis van zilver, beladen met een versmald kruis van sabel; een hartschild van goud met een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels".

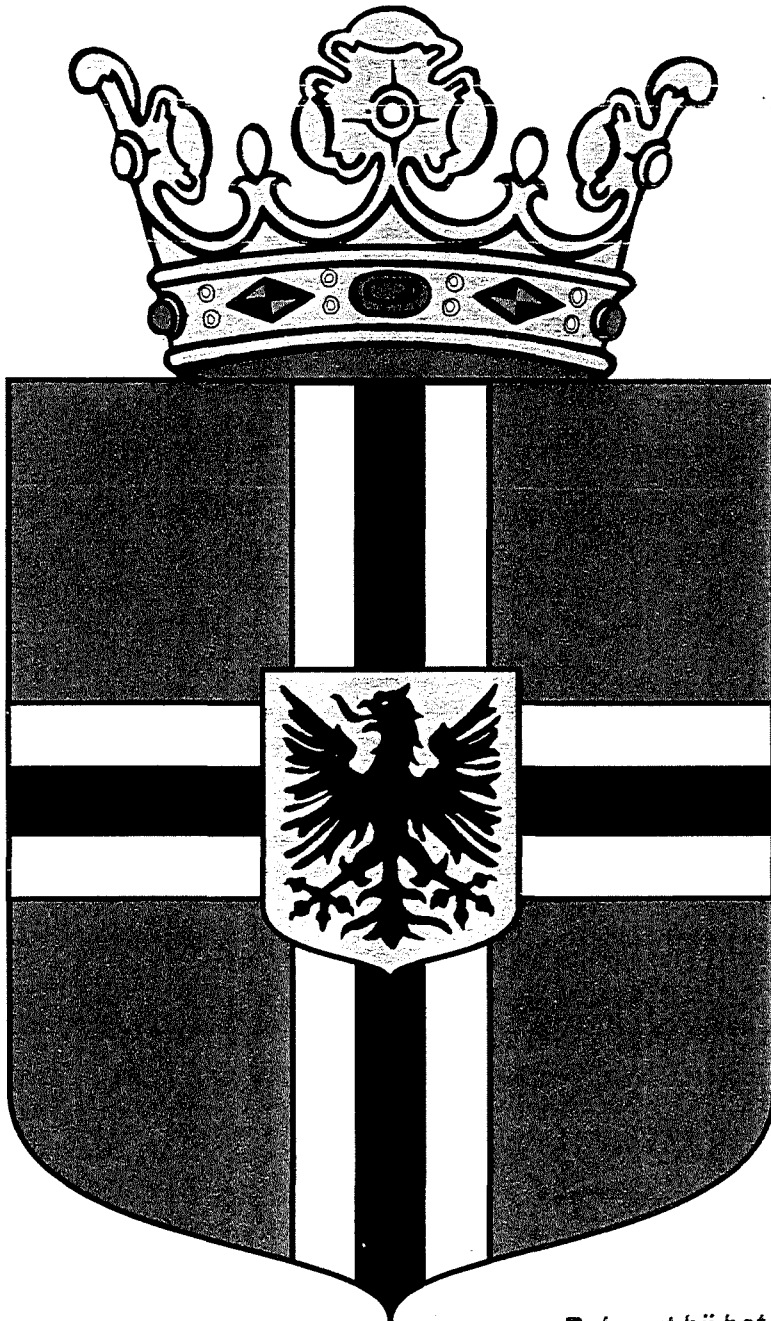
Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van
de raad der gemeente Gemert-Bakel van 23 april 1997.

de secretaris,

DE RAAD VOORNOEMD,

de voorzitter,

GEMERT-BAKEL

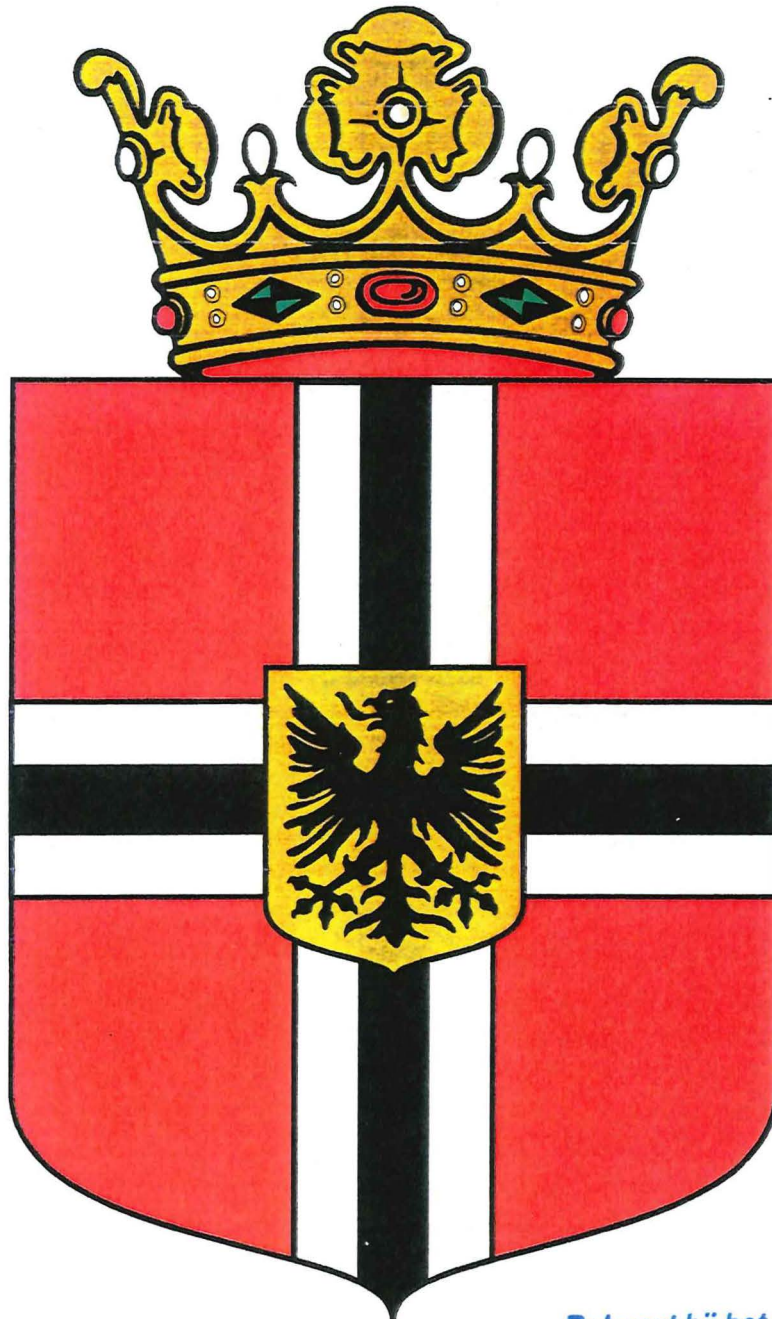

Behoort bij het besluit van de
Raad der Gemeente Gemert-Bakel
van ...23... april... 1997.....

Mij bekend
De Gemeente-secretaris,

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'A. J. J. J.', is written over a horizontal line.

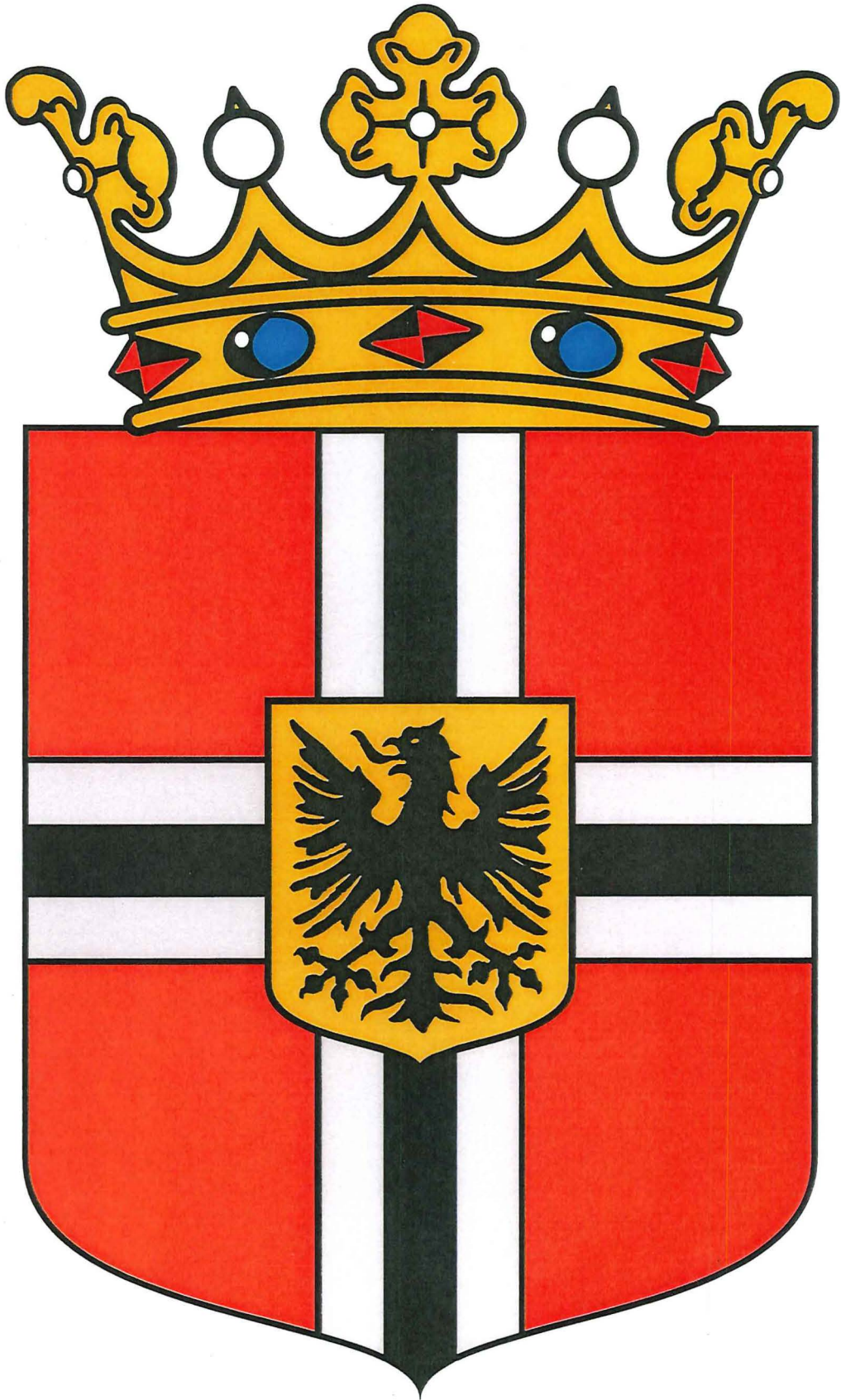
GEMERT-BAKEL

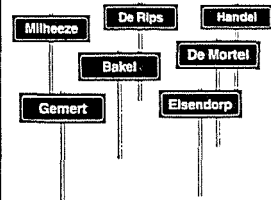

Behoort bij het besluit van de
Raad der Gemeente Gemert-Bakel
van ...23...april...1997.....

Mij bekend
De Gemeente-secretaris,

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'J. Mij', is written over the printed text of the secretary's name.

Aan Hare Majesteit de Koningin,
met tussenkomst van de Minister
van Binnenlandse Zaken
Postbus 20016
2500 EA 's-Gravenhage

GEMERT-BAKEL: 30 mei 1997
VERZ.: 6 JUNI 1997
UW KENMERK: --
UW BRIEF VAN: --
ONS KENMERK: B&O
BEHANDELD DOOR: J. Meulendijks
ONDERWERP: Gemeentewapen

Majesteit,

Wij hebben de eer u het nieuwe gemeentewapen van de gemeente Gemert-Bakel ter vaststelling voor te leggen. Het wapen is ten gevolge van de samenvoeging van de gemeenten Gemert en Bakel en Milheezo ontworpen en op 23 mei 1997 door de gemeenteraad van Gemert-Bakel vastgesteld.

Het gemeentewapen heeft de navolgende omschrijving:

"In keel een kruis van zilver, beladen met een versmald kruis van sabel; een hartschild van goud met een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels". Hierbij dient te worden opgemerkt dat voor de vormgeving van het wapenschild is gekozen voor het accoladeschild. Bijgevoegd treft u een afbeelding van het wapen aan.

De Hoge Raad van Adel is betrokken geweest bij de totstandkoming van het gemeentewapen van de gemeente Gemert-Bakel.

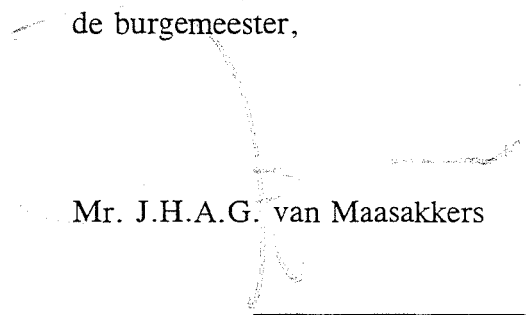
Ter uwer informatie treft u bijgevoegd een afschrift van het raadsvoorstel en raadsbesluit tot vaststelling van het gemeentewapen met afbeelding en een schrijven d.d. 1 april 1997 aan de Hoge Raad van Adel.

Met de meeste hoogachting jegens u,

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN GEMERT-BAKEL,
de secretaris,

de burgemeester,

Mr. R.A.L. Severijns

Mr. J.H.A.G. van Maasackers

Voorlopige kleuren van het gemeentewapen:

Grote schild rood (PMS 185)

Zilveren kruis (voor zilver is maar 1 kleur)

Versmald zwart kruis in het zilveren kruis (voor zwart is maar 1 kleur)

Goudkleurig hartschild (=waar de adelaar in staat) (PMS 871)

Adelaar (zwart)

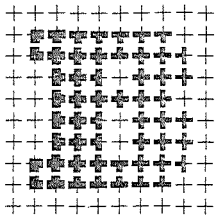
Kroon goud (PMS 871)

Parels op en in kroon (wit, maar 1 kleur)

Edelstenen op kroon: ovalen in rood (PMS 185) en de ruiten in blauw (process blue)

Officiële omschrijving wapen:

"In keel (=rood) een kruis van zilver, beladen met een versmald kruis van sabel (=zwart); een hartschild van goud met een adelaar van sabel. Het schild is gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels".

Ministerie van Binnenlandse Zaken

Aan
de burgemeester van de gemeente
Gemert-Bakel
de heer mr. J.H.A.G. van Maasakkers
Postbus 10000
5420 DA Gemert-Bakel

Bijlagen	Uw kenmerk	Ons kenmerk	Datum
1		BK97/2183	2 oktober 1997
Inlichtingen bij		Doorkiesnummer	
mw. A. Wagemans		(070)3026587	
Onderwerp		Departementsonderdeel	
Wapenverlening		DGOB/Kabinetszaken	

Geachte heer Van Maasakkers,

Hierbij doe ik u toekomen een afschrift van het Koninklijk besluit van 19 september 1997, no: 97.002847, waarbij aan de gemeente Gemert-Bakel een wapen wordt verleend.

Het desbetreffende diploma zal u te zijner tijd door de Hoge Raad van Adel worden toegestuurd.

Hoogachtend,
DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,
het hoofd van de afdeling Kabinetszaken,

R. Klunder

WIJ **B**EATRIX, BIJ DE GRATIE GODS,
KONINGIN DER NEDERLANDEN,
PRINSES VAN ORANJE-NASSAU,
ENZ. ENZ. ENZ.

Besluit van 19 september 1997
no: 97.002847
houdende verlening van een
wapen aan een gemeente.

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse
Zaken van 10 september 1997, no. BK97/1536,
directoraat-generaal Openbaar Bestuur, afdeling
Kabinetszaken.

Gelezen het verzoek van burgemeester en wethouders van
Gemert-Bakel van 30 mei 1997, kenmerk B&O, tot
verlening van een wapen aan deze gemeente;

G e l e t o p het besluit van de Soevereine Vorst van
24 december 1814, nr. 32, en het Koninklijk besluit van
23 april 1919, Stb. 181;

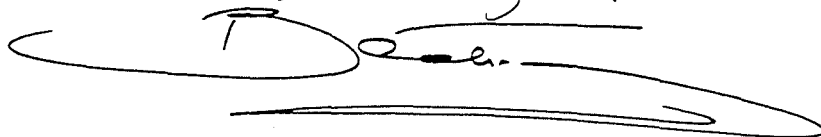
Gezien het advies van de Hoge Raad van Adel;

HEBBEN GOEDGEVONDEN EN VERSTAAN:

Aan de gemeente Gemert-Bakel een wapen te verlenen,
waarvan de beschrijving luidt als volgt: "In keel een
kruis van zilver, beladen met een versmald kruis van
sabel; in een hartschild van goud een adelaar van
sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie
bladeren en twee parels".

Onze Minister van Binnenlandse Zaken is belast met de
uitvoering van dit besluit.

3 - *Gravenhage, 19 september 1997*

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
DE SECRETARIS-GENERAAL VAN HET
MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

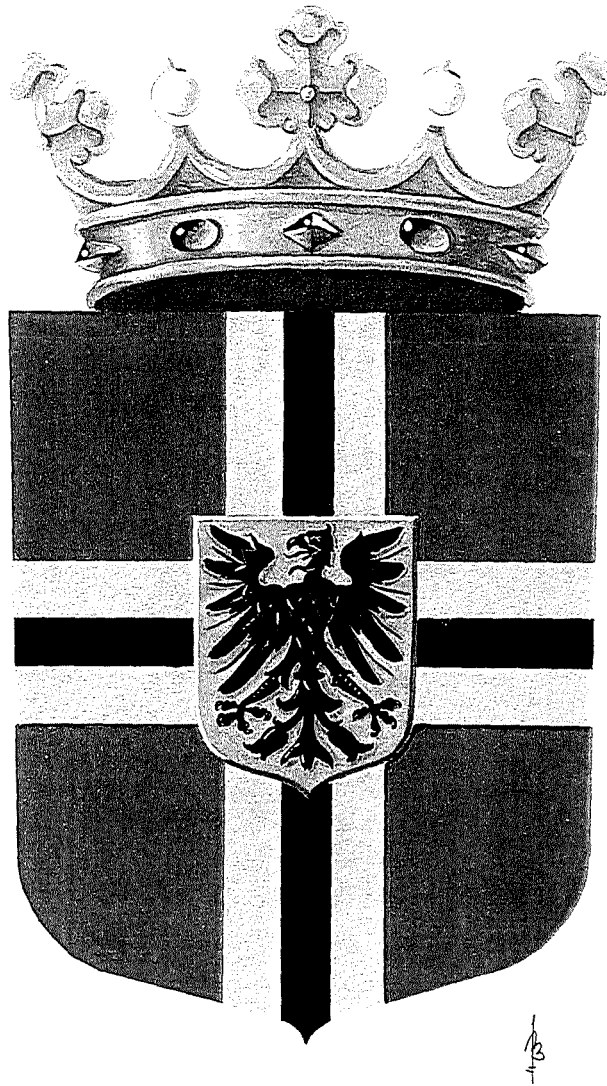
DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN,

taande wapen.

ig luidt als volgt:

an zilver,
inzalo kruis
artschild van

GOUD EEN ADEL
schild gesekt
kroon van
twee parels".

edaan te 's-Gravenhage, 7 november 1997

taande wapen.

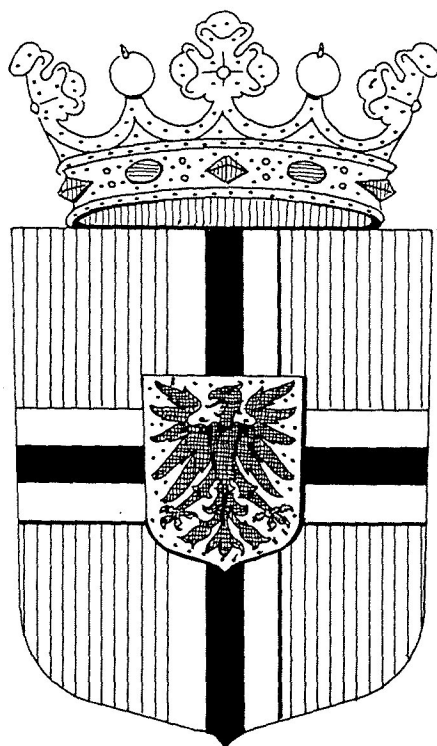
ig luidt als volgt:

an zilver,
inzald kruis
artschild van

goud een ad
schild gedekt
kroon van
twee parels".

edaan te 's-Gravenhage, 7 november 1997

Gemeente

GEMERT-BAKEL

NB

KB 19 september 1997, In keel een kruis van zilver, beladen met een versmald kruis van sabel; in een hartschild van goud een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.

Gemeest-Bakel, gemeente

rapport

Sen Kray van de Stuurgroep Fusieproces Gemeest-Bakel van 7 november 1996, nummer III-AZ, inhoudende verzoek om advies inzake een wapen van de nieuwe gemeente Gemeest-Bakel.

Advies verstrekt op 6 december 1996.

Sen Kray van de gemeente Gemeest-Bakel van 21 januari 1997, nummer 96.4945, waarin het wettelijk ontwerp gemeentewapen wordt.

Advies verstrekt op 7 februari 1997.

Sen Kray van de gemeente Gemeest-Bakel van 1 april 1997, nummer 97.476, waarin de gemeente verdrondt aan het eenden gemaal. Verstrekt van een wapen.

Besluit in de vergadering van 27 mei 1997.

Sen Kray van het ministerie van Binnenlandse Zaken van 17 juni 1997, 97/157-33(96)

96/304-33

het geslacht *Glymes*. Er zijn drie jongere zegels bekend, waaraan het wapen vertonen tegen een cartouchevormige versiering. De zegel was dat uit de tijd van de Bataafse Republiek. Een naam daarop de nationale maagd in, vergezeld van dezelfde als die op het hierna beschreven, gelijktijdig voor Oud- en Nieuw-Gastel vervaardigde zegel. In het ensemble was ook het wapen genomen⁶. Het zojuist omschreven wapen werd voor de Oudenbosch bevestigd bij diploma van 16 juli 1817. De kleuren azuur en goud, in de benedenhelft omgewisseld. Een wapen werd door de gemeenteraad op 17 april 1986 aangevraagd. Worden de kleuren ontleend aan een bewaard gebleven oudere vermoedelijk 18de-eeuws, op een jonger vaandel van het St. Sebastiaansgilde. Reeds bij Koninklijk Besluit van 27 april 1916 nr. 6 werd dit verbeterde wapen verleend, waarvan de beschrijving luidde: "Doorsneden; I in zilver drie geplante bomen van staande op de doorsnijdingslijn; II in sinopel drie maliën van staande op de laatste twee en één. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels"⁷.

De opgeheven gemeente Oud- en Nieuw-Gastel hadden tot beide dorpen aparte instellingen voor bestuur en rechtspraak. Eerder. Als één van de eerste dorpen in het Land van Breda. De schepenen van (Oud-)Gastel in 1291 (of eerder) een gezamenlijk zegel. Dit stelde drie los in het zegelveld geplaatste schuinvoor, kennelijk ontleend aan het wapen van de vroegere heren. Nadien kwam dit zegel in onbruik, wellicht eerst nadat de 458. In het initiatief aan de heer van *Bergen op Zoom* was toegewezen. In 1635 is een nieuw zegel bekend, dat een wapenschild vooraf van de bovenhelft gedeeld was: in de rechterhelft stonden drie bomen, in de linkerhelft drie maliën; in de benedenhelft drie bomen waren moeilijk te interpreteren symbolen. Alleen de drie bomen in de regionale heraldiek.

De administratie van de schepenbank van Nieuw-Gastel, in 1551, werd in de 16de-eeuwse, door de markies van Bergen verleende keuren het aanmaken en gebruiken van een zegel gegeven, waarin het beeld van de parochiepatroon St. Jan moest voor zich het wapen van de regerende markies. Van dit zegel bleef oververre geen afdrukken aangetroffen. Tijdens de onderwatering van de polder in 1583-1596 kwam dit zegel kennelijk in onbruik. In 1643 verklaarden de schepenen van Nieuw-Gastel geen apart zegel te hebben. Nadien gebruikte men voor de afdrinking het zegel met wapenschild, dat ook te Oud-Gastel gebeelde. Een nieuw zegel voor beide banken, in de 18de eeuw in gebruik genomen, toont het schild op een cartouche-vormige versiering, met een kroon van vijf bladeren. Een derde zegel is hiervoor bekend: het werd vervaardigd tijdens de Bataafse republiek en de Bataafse Maagd, gezeten achter het wapenschild, met in de hand een weegschaal en in de linker een stok met vrijheidshoed. In de rechter een zuil, waarop een wetboek. Het schild was hetzelfde als het van de andere zegels, de kroon ontbreekt echter. Het zegel heette uitdrukking dat van Oud- en Nieuw-Gastel te zijn⁸.

De wapenkleuren bestaan slechts schaarse aanwijzingen. Op basis van de afdrinking van Oud- en Nieuw-Gastel door W. van Diepenbeek (1740) werd het wapen tweemaal voor, waarop het linkse schild, uitgevoerd in verschillende kleuren, kennelijk Oud-Gastel moet representeren. De afdrinkingen waren overigens in veel opzichten in strijd met de heraldiek.

⁶ *Symbolen*, p. 176, afb. op p. 162.

⁷ *Symbolen*, p. 59; "Wapens en vlaggen", p. 180, afb. op p. 160.

⁸ *Symbolen*, "De herziening van het gemeentewapen van Oudenbosch" in *De Ned. Heraldiek* 103 (1986) kol. 445-447.

op azuur (blauw), in het linkerdeel van de bovenhelft voldeden aan de regels: 'geen kleur op kleur' en 'geen metaal op metaal'. Het op de genoemde kaart rechts geplaatste wapenschild zou dat van Nieuw-Gastel kunnen zijn. Dit heeft van het eerstgenoemde schild afwijkende kleuren: het eerste kwartier is ongekleurd; het tweede vertoont in geel drie witte torens; in de benedenhelft zijn in groen drie gouden vogels geplaatst. Op 20 maart 1815 zond de burgemeester de gouverneur der provincie ter bevestiging een tekening toe van het sinds "onheuglijke tijden" gevoerde wapen. Volgens hem zou het wapen "denkelijk van de Heere Marquis van *Bergen op Zoom* afkomstig zijn, als heer van Oud- en Nieuw-Gastel." Deze veronderstelling blijkt bij nader onderzoek onjuist te zijn, want geen van de heren of markiezen van *Bergen op Zoom* en geen van hun echtgenoten voerde dit wapen. Wij zijn voor meer zekerheid op dit punt aangewezen op een toevalsvondst, die zich nog niet heeft voorgedaan⁹.

Om tot een ontwerp voor een wapen te komen was er veelvuldig overleg met de Hoge Raad van Adel. Inmiddels had de gemeenteraad gekozen voor een nieuwe naam voor de gemeente, namelijk Halderberge. De Halderberg was een onder Hoeven gelegen heuvel, waarop in het laatste kwart van de 13de eeuw Cisterciënzer monniken van de Cisterciënzer abdij van St. Bernard aan de Schelde een kapel hadden gesticht, de latere parochiekerk. De naam sloeg tevens op het bezittingscomplex van de abdij dat grosso modo Hoeven en Oudenbosch omvatte, met daaraan verbonden kerkelijke rechten onder Gastel en omgeving.

Het nieuwe gemeentewapen is moeizaam tot stand gekomen. De Hoge Raad van Adel stelde voor op te nemen de burcht uit het wapen van de voormalige gemeente Hoeven, geplaatst op een berg, waarop de drie maliën uit de wapens van de voormalige gemeenten Oudenbosch en Oud- en Nieuw-Gastel. Het gemeentebestuur gaf echter de voorkeur aan een in kwartieren verdeeld wapen, in elk waarvan een figuur uit één van de drie voormalige gemeentewapens moest staan. Dit leidde tot een serie alternatieve ontwerpen, die geen van alle de goedkeuring konden wegdragen. Uiteindelijk werd als compromis het thans verleende wapen gekozen, dat werd verleend bij Koninklijk Besluit van 8 september 1997 nr. 97.002741 en daarin omschreven als: "Doorsneden; in zilver een burcht van keel, staande op de doorsnijdingslijn, tussen twee geplante bomen van sinopel; II in sinopel drie eenden van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels."

Drs. W.A. VAN HAM

Het wapen van de nieuwe gemeente Gemert-Bakel

De gemeente Gemert-Bakel ontstond per 1 januari 1997 door samenvoeging van de voormalige gemeenten Gemert en Bakel en Milheeze.

⁸ Van Ham, "Symbolen", p. 59-60.

⁹ Van Ham, "De symbolen van gemeenten en waterschappen in Nassau-Brabant",

Miet de Spier stuurde de foto van haar optochtkinderen naar haar broer, te weten broeder Joan Spierings, die als 'kruisvaarder van Sint Jan' al vóór het uitbreken van de oorlog was vertrokken naar Curaçao. Achterop de foto schreef Miet 't onderstaande relaas, waarmee ze tegelijkertijd een verklaring geeft voor 't krimmenele gedrag van haar kinderen. Er waren gewoon geen kleren te krijgen, aldus moeder Miet:

"Voorop (loopt) Antoon (9 jaar) die trekt de wagens, dan een buurjongen, dan Nellie (8 jaar) de grootste van de twee verpleegstertjes, de kleine is Riki (3 jaar), dan Tini de gewonde op de ambulancewagen, Jan (13 jaar) met de bril op, en de ander Jo (11 Jaar). Allemaal Engelsche Roode Kruis soldaten. In die pakjes hebben ze zoo wat een heel jaar gelopen vanwege dat er geen kleeren waren; die had ik van de Engelsche soldaten en heb ze toen vermaakt voor ze. 't Was die dag snikheet hier. Van de andere komt er binnenkort ook wel eens een foto. Nou daag Broer."

De foto werd genomen in de Ruijschenberghstraat, vlak voor het zogeheten Hofgoed, het pand waarin nu woonachtig is notaris Otten.

Tot slot nog een toelichting op de titel van dit artikel. Het woord 'krîmmeneel' dat in het Gimmerts taalgebruik nog steeds wordt gebruikt, betekent niet 'crimineel' maar 'geweldig'. En dat laatste waren dus de kinderen van Miet de Spier op die koninginndag in 1945.

Wapens voor de gemeente Gemert-Bakel

Jan Melssen

Inleiding

De nieuwe gemeente Gemert-Bakel werd per 1 januari 1997 gevormd door samenvoeging van de gemeenten Bakel & Milheeze en Gemert.

Het gebied van de voormalige gemeente Bakel en Milheeze bestond van oudsher. Tot 1795 was Bakel (waartoe Milheeze werd gerekend) een Statendorp, gelegen in het Kwartier van Peelland. De naam van de gemeente Bakel, daterend uit 1810, werd bij Koninklijk Besluit van 8 mei 1819 Litt. V2 gewijzigd in Bakel en Milheeze. Bakel was tijdelijk een hoge heerlijkheid, Milheeze was tot 1795 steeds een lage heerlijkheid.

De voormalige gemeente Gemert was de rechtsopvolger van de tot 1795 bestaande Soevereine Rijksheerlijkheid van de Duitse Orde, als zodanig niet behorend tot het Hertogdom Brabant of nadien tot de Republiek der Verenigde Nederlanden.

Wapens - Algemene historische ontwikkeling

Wapens zoals wij die kennen zijn ontstaan in de Middeleeuwen, naar wordt verondersteld in het tweede kwart van de twaalfde eeuw, toen door het gebruik van gesloten wapenuitrustingen de herkenbaarheid van ridders op het slagveld werd belemmerd. Daarom plaatsten zij *kentekens* op hun wapenschilden, vanen en sjabracken. Al snel na het ontstaan van dergelijke wapens werden deze *erfelijk* en de symbolen *blijvend*. Ook wereldlijke en geestelijke instellingen, waaronder steden en dorpen, gingen in de loop der tijd eigen symbolen gebruiken, die veelal slechts van zegels aan oorkonden bekend zijn gebleven. Deze symbolen zijn in een aantal gevallen in later tijd

op wapenschilden terecht gekomen.

In afbeeldingen van wapenschilden uit de Middeleeuwen zijn deze meestal voorgesteld met een helm, dekkleden en een helmteken. Zij behoorden doorgaans tot de uitrusting van de ridders uit die tijd. Nadien werden zij een traditionele versiering. Sinds de 15de eeuw werden op de schilden soms kronen geplaatst die sedertdien steeds meer onderlinge verschillen gingen vertonen en vaak de rang weergaven van degenen, wiens wapen werd voorgesteld. De wapens van de vroegere (hoofd)steden werden vaak gedekt door de rangkroon van degene, die daar het oppergezag had (bijvoorbeeld hertog, graaf, markies, baron). In later tijd kwam dit gebruik soms ook voor bij wapens van dorpen-heerlijkheden. De kronen gingen over op de gemeentebesturen die als opvolger van die steden en dorpen kunnen gelden. Vanaf het begin van de 20ste eeuw werd het steeds meer gebruikelijk om ook aan andere gemeentewapens een kroon toe te voegen. In ons land is dat een kroon van drie bladeren en twee parels, reden waarom de term 'gemeentekroon' ingeburgerd raakte. Deze kroon kan worden gezien als teken van gemeentelijke autonomie en onderscheidt gemeenten van o.m. verenigingen en instellingen.

De symboliek op *wapens* moest vanwege de herkenbaarheid zo *eenvoudig* mogelijk zijn, die op *zegels* zo *ingewikkeld* mogelijk. Laatstgenoemde waren immers bedoeld om de authenticiteit van stukken te waarmerken c.q. de inhoud daarvan te bekrachtigen, reden waarom het namaken of vervalsen zo moeilijk mogelijk moest worden gemaakt.

Genoemde zegels bleven tot 1794/1795 in gebruik. Bij verlies of diefstal werd een zegel vervangen, waarbij in het algemeen de bekende oudere voorstelling opnieuw werd gesneden, soms met toevoeging van een jaartal.

Gemert werd al in 1794 bij Frankrijk ingelijfd; de plaatselijke schepenbank werd daar in 1798 afgeschaft. Na de verkoop van Gemert aan de Bataafsche Republiek (1800), waarna de schepenbank weer werd hersteld, volgde Gemert eenzelfde ontwikkeling als de rest van het hier besproken gebied. Daar waren in de jaren 1795-1803 en 1806-1813 de kentekens van de Bataafse republiek, het koninkrijk Holland en het Franse keizerrijk op de zegels geplaatst, waarbij (in het algemeen) qua voorstelling geen onderscheid meer werd gemaakt tussen de dorpen onderling; men huldigde immers het beginsel 'vrijheid, gelijkheid en broederschap'. Tussen 1803 en

1806 en ná 1813 waren de stempels uit de jaren van vóór 1795 weer in gebruik.

Bij keizerlijke decreten van 14 mei en 8 november 1810 werd een groot aantal dorpen, dat tot streekschepenbanken had behoord, daarvan afgescheiden. Zij werden veelal zelfstandige gemeenten. Die plaatsen, waarvan in het verleden het gebied van de schepenbank identiek was aan het dorp, konden ook na 1810 zelfstandige gemeenten blijven. Deze situatie bleef na het vertrek van de Fransen provisioneel voortbestaan; per 1 januari 1821 definitief.

Medio 1814 stelde Willem I de Hoge Raad van Adel in, wiens taak betreffende adelszaken op het einde van dat jaar werd uitgebreid met de administratie/registratie van bestaande wapens van openbare lichamen, waaronder gemeenten, alsmede het maken van voorstellen voor te verlenen wapens, o.m. aan gemeenten. In de jaren 1817-1819 werden bijna alle wapens in onze provincie bevestigd door de Hoge Raad van Adel c.q. verleend door de koning. Veelal houden de gemeenten als datum die van het toen verstrekte diploma aan. Bij bevestiging is dat juist, bij verlening niet. Het ligt voor de hand dat er in 1817-1819 fouten werden gemaakt. Voor een deel zijn die toe te schrijven aan de Hoge Raad van Adel, die in korte tijd zoveel wapens moest behandelen. De belangrijkste oorzaak van deze fouten is echter gelegen in de gebrekkige kennis van de toenmalige burgemeesters, die bovendien veelal niet begrepen wat de bedoeling van de wapenregistratie was. Zegel en wapen waren voor die overheidsdienaren hetzelfde omdat zij slechts het gebruik van zegels (waarvan sommige met wapens daarop) kenden. Zij stelden daarom de complete inhoud van het zegelbeeld als wapen voor, soms met de tekstrand die men verlangde. Ook verzuimden de burgervaders op grote schaal de wapenkleuren op te geven, als zij die al kenden. Algemeen wordt aangenomen dat om die reden koning Willem I zou hebben bepaald dat alle wapens, waarvan de kleuren niet bekend waren, de kleuren van het Rijkswapen zouden krijgen, i.c. azuur (blauw) en goud. Het is evenwel niet gelukt te achterhalen waar deze veronderstelling zijn oorsprong vindt.

Bij opheffing van een gemeente vervallen haar *insignia*, waaronder wapen en vlag. Slechts in die gevallen waarin de nieuwe gemeenteraad de naam van een oude gemeente binnen haar grondgebied wenst te handhaven, kan hij besluiten het wapen en de vlag van die gelijknamige voormalige

gemeente te behouden. Er is dan geen koninklijk besluit nodig.

Gemeenten met een nieuwe naam dienen voor het gemeentewapen steeds na het raadsbesluit een verzoek aan Hare Majesteit te richten tot verlening van een wapen, hetgeen geschiedt bij koninklijk besluit. De gemeente ontvangt vervolgens enige tijd daarna een door de Hoge Raad van Adel afgegeven wapendiploma.

Sinds 1817-1819 is in het hier behandelde gebied slechts het wapen van de gemeente Gemert gewijzigd (1976).

- Zegels en wapens van Bakel en Milheeze

Oorspronkelijk was Bakel (waartoe ook Milheeze behoorde) een hertogdorp. In 1505 (gelost in 1551) en opnieuw in 1563 werd de hoge, middelbare en lage heerlijkheid van Bakel in pand gegeven aan respectievelijk heer Jan van Doerne, kanunnik te Luik, en zijn verwant Jan van Doerne. Het pand werd vóór 1657 (opnieuw) gelost.

De hoge heerlijkheid van 'den heerscap Melis' was in het bezit van de hertogen van Brabant. In 1453 werd door de hertog van Brabant bevestigd dat de lage heerlijkheid in het bezit was van grondheer Godert van der Aa, zoals voordien diens voorouders die hadden bezeten. Dit laatste feit wordt bevestigd door een akte uit 1373, waaruit blijkt dat de (lage) heerlijkheid van Milheeze toen eigendom was van Geert van der Aa. Hij was daarvoor leenman van het Huis Rixtel. In 1535 kwam de heerlijkheid in handen van leden van de familie Pels en via vererving in die van Robert de Bever, vanaf 1668 in die van de families Van der Cammen, Musch (1697), Van Straelen (1725), Biedijck (1764), Van Niel (1768) en tenslotte ná 1788 aan de familie Wesselman van Helmond.

Voor wat betreft de hoge jurisdictie behoorde Milheeze tot de hertogelijke schepenbank van Bakel. Op 18 juni 1453 gaf de hertog van Brabant grondheer Godert van der Aa de macht om zijn laten te beëdigen. Tot dan toe werkte deze met niet-beëdigde laten en geburen. De hertog stond hem toe voortaan zeven van zijn laten te benoemen en te beëdigen, die recht zouden doen. In 1645 bestond de laatbank nog.

De hertogelijke schepenbank van Bakel wordt genoemd in 1400. Een schependomszegel is bekend vanaf 1423 en vertoont de beeltenis van de Heilige Willebrord - patroon van de plaatselijke kerk - met een staf in zijn linker- en een boek in zijn rechterhand. Aan de linkerzijde van het heiligen

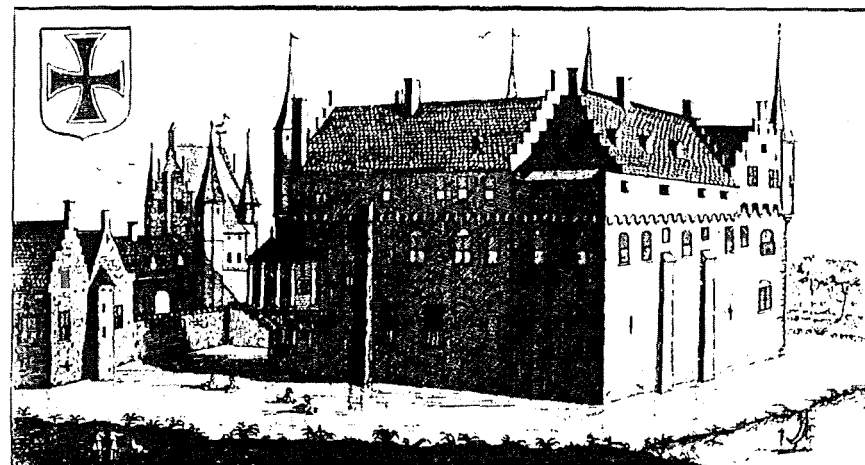

Wapenstein van de gemeente Bakel & Milheeze, aangebracht op een muurtje bij de entree van het gemeentehuis aldaar. In 1997 verhuisde de wapenstein naar de voorgevel van het gerestaureerde Bakelse 'Parochiehuis'.

beeld hangt aan een winkelhaak het gevierendeelde wapenschild van de hertogen van Brabant. Het zegel werd in 1693 'groot dorpszegel' genoemd. Van de lage schepenbank van Milheeze werd (nog) geen zegelafdruk gevonden. Milheeze had met Bakel steeds een gemeenschappelijke administratie.

De burgemeester schreef in 1815 aan de gouverneur der provincie dat het zegelstempel eertijds door de vrederechter van het Kanton Gemert aan de Prefect was toegezonden. Dat 'wapen' verbeeldde 'St. Willebrordus in bisschoppelijk gewaad'. De burgemeester wenste dat wapen (lees: zegel) terug 'ofwel een ander van dien aard'. Op 16 juli 1817 bevestigde de Hoge Raad van Adel als wapen: *'Zijnde van Lazuur (= blauw), beladen met St. Willebrordus, houdende in deszelfs regterhand een pater nostre en in deszelfs linker een staf, alles van goud.'* Waarom het heiligenbeeld een rozenkrans in zijn hand werd gegeven, zal wel altijd een vraag blijven. Willebrord wordt immers nooit met dit attribuut afgebeeld. Het gemeentebestuur paste het zegel aan de voorstelling op het diploma aan. Volgens een afdruk hiervan uit 1838 houdt Willebrord een staf in zijn linker- en een rozenkrans in zijn rechterhand. Onder zijn voeten staat echter een wapenschild met 'drie drielingsbalken'. Hieruit zou men kunnen afleiden dat in de 16de eeuw een zegelstempel werd gesneden met daarin het wapenschild van de heren uit het geslacht Van Doerne. Exemplaren hiervan zijn (nog) niet gevonden. Ook is het mogelijk dat een zegelstempel van de gemeente Deurne als voorbeeld werd genomen, waarbij - maar dat is niet waarschijnlijk - niet alleen de beeltenis van de Heilige Willebrord, maar ook het Deurnese wapen werd overgenomen. Feit is dat het gemeentebestuur van Bakel & Milheeze in de 19de en 1e helft van de 20ste eeuw steeds de voorstelling van Sint-Willebrord met het wapen 'Deurne' aan zijn voeten als kenteken gebruikte.

In haar rapport van september 1996 (1) stelde de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde (voortaan afgekort tot NCWV) aan het gemeentebestuur voor in het wapen de symboliek van het hertogelijke wapen en die van Sint-Willebrord ('een zilveren kruis op een rood veld') te combineren. Op basis daarvan kwam zij toen tot de mogelijkheid van een wapen, dat als volgt valt te omschrijven: 'gevierendeeld; I en IV in sabel (= zwart) een leeuw van goud, getongd en genageld van keel (= rood); II en III in keel een kruis van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.'

Zegels en wapens van Gemert

In 1366 kwam - nadat de laatste heer van Gemert afstand van zijn deel had gedaan - de gehele hoge en lage heerlijkheid aan de Duitse Orde.

Al vanaf 1332 zijn schepenen van de commandeur van Gemert bekend, die toen nog functioneerden naast de schepenen van de heer van Gemert. Beide schepenbanken gebruikten een zegel. Dat van de bank van de heer voerde het wapen van hun heer: drie meerbladeren ('in sabel drie meerbladeren van zilver'). Hiervan is slechts een afdruk uit 1364 bekend. Deze bank verdween in 1366.

De schepenbank van de commandeur gebruikte een zegel met binnen een rondeel een doorlopend kruis, waarop een wapenschild met de eenkop-pige (Duitse) adelaar. In de 18de eeuw werd het vervangen door een identiek, doch kleiner zegel, dat in 1820 nog in gebruik was. Kruis en schild zijn daarin met een dunne lijn afgebakend van het zegelveld. Het zegel vertoont de kentekens van de hoogmeester van de Duitse Orde: het Duitsordenskruis met daarop een wapenschild met adelaar.

Op een eind-17de-eeuwse gravure van het kasteel van Gemert wordt als wapen gegeven: in zilver het zwarte Duitsordenskruis omzoomd van zilver, zoals dat sinds 1606 voorkomt.

De burgemeester zond in 1815 tegelijkertijd aan de gouverneur der provincie en de Hoge Raad van Adel een tekening van het 'wapen' in. De tekening stelt het 18de-eeuwse zegel voor met een nieuw randschrift 'Gemeente van Gemert'. Hij lichtte toe dat hij de oorsprong van het wapen niet kon ontdekken.

Dat de burgemeester het 'wapen' omschreef als 'zijnde een wit kruis met eenen adelaar in een wit of zilvere velt, in het midden, op eenen gouden grond' zal zijn oorzaak vinden in de tekening van J.A. van der Marck uit Grave, die in opdracht van de burgemeester een tekening van het wapen (lees: zegel) maakte en daarbij de hiervoor aangehaalde beschrijving gaf. Uit de ingezonden tekening blijkt duidelijk dat de arcering van het zegelveld de oorzaak van de kleurenfouten was. 'Gestippeld' werd geïnterpreteerd als goud, effen als zilver. Voor de adelaar gaf de burgemeester géén kleur op.

Het bij diploma van 16 juli 1817 bevestigde wapen werd omschreven als volgt: *'(Zijnde) van goud, beladen met een kruis van zilver, en abysme (en abysme = in het hart) een schild van zilver, beladen met een opstijgenden arend van sabel.'*

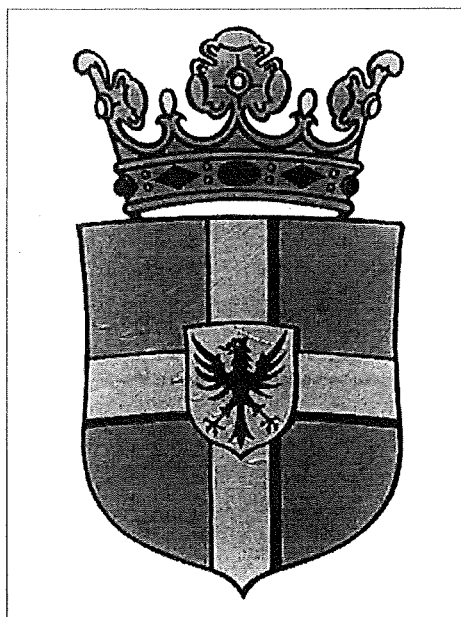
Op verzoek van de gemeenteraad werd bij Koninklijk Besluit van 14 februari 1976 nr. 42 een gemeentekroon aan het wapen toegevoegd. Ook had hertekening plaats. De omschrijving van het nieuw verleende wapen luidde: *'In goud een kruis van zilver; een hartschild van zilver met een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.'*

In haar rapport van september 1996 stelde de NCWV dat de argumenten door het gemeentebestuur in 1976 tegen correctie van het wapen aangedragen, onjuiste danwel emotionele en praktische waren, zeker geen juiste en deugdelijke. Een foute interpretatie, ook al werd die ruim anderhalve eeuw gebruikt, bleef in de ogen van de commissie een foute interpretatie: metaal op metaal is zonder historisch bewijs heraldisch niet aanvaardbaar. Zij stelde daarom voor de kleuren van de Duitse Orde op het wapen toe te passen, waardoor de nieuwe omschrijving zou zijn geworden: *'in zilver een kruis van sabel; een hartschild van goud met een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.'*

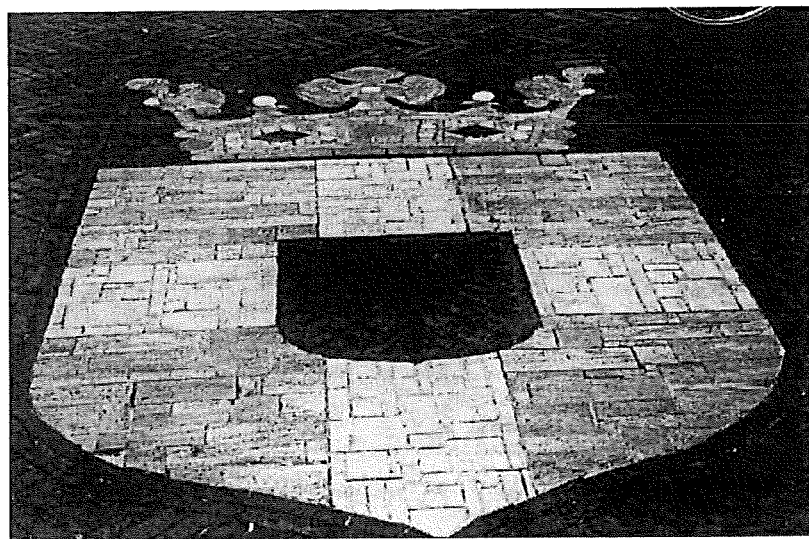

Gemeentewapen van Gemert (1817-1976)
Links: Wapen op Oud Raadhuis (Kerkstraat)
Onder: Wapen boven ingang gemeentehuis (Ridderplein)

In 1976 kreeg het wapen van Gemert een gemeentekroon. Begin 1984 werd de entree van het uitgebreide gemeentehuis verfraaid met een door Cees v.d. Riet in gekleurde hardsteen gelegd mozaiek van het gemeentewapen.

Advisering en voorstel voor een wapen Gemert-Bakel

Het gemeentewapen is een geschikt instrument om de band met het verleden visueel tot uitdrukking te brengen en vast te leggen voor de komende generaties. Ook vormt het wapen een belangrijk middel ter representatie, bijvoorbeeld in briefhoofden, op gevels van gebouwen, dienstwagens, enz.

Met de keuze van de naam Gemert-Bakel voor de nieuwe gemeente was de richting aangegeven voor het ontwerpen van een nieuw wapen en een nieuwe vlag. Bij een andere naamgeving hadden ook wapen en vlag anders van samenstelling kunnen zijn.

De vormgeving van de kentekens en van de schildvorm staan niet vast. Deze zijn beide afhankelijk van persoonlijke voorkeur. De drie wapentekenaars, die thans voor de Hoge Raad van Adel werken, zouden deze dus op drie verschillende manieren kunnen tekenen.

Nadat eind augustus 1996 contacten tussen de heemkundekring van Gemert en de NCWV over het gemeentewapen waren gelegd en nadat een eerste gesprek met de Gemertse burgemeester had plaatsgevonden, verzochten de burgemeesters van Bakel & Milheeze en Gemert op 5 september genoemde commissie om advies inzake een wapen en vlag voor de per 1 januari 1997 te vormen gemeente, waarvan de werknaam *Gemert-Bakel* was.

De NCWV stelde in haar advies van 18 september dat het doorgaans niet gebruikelijk is de wapens van opgeheven gemeenten samen te voegen tot één nieuw wapen. In de wapenkunde staat immers eenvoud voorop. Belangrijk voor het wapen van de nieuwe gemeente is haar naam. Zou de naam 'Gemert' worden, dan zou in het ontwerp de nadruk op de kentekens van die gemeente moeten worden gelegd, bij de naam 'Bakel' zou de nadruk natuurlijk zijn komen te liggen op de symboliek van die plaats.

Het ging er dus om de aanwezige kentekens te inventariseren en daaruit een keuze te maken. Hiervoor werd kortheidshalve verwezen naar het praktisch gelijktijdig met dit advies verschenen rapport (zie noot 1). Kort samengevat bleken de volgende symbolen voorhanden: voor Bakel & Milheeze die van Sint-Willebrord, van de hertog van Brabant en van de opvolgende heren van Milheeze, voor Gemert die van het geslacht *Van Gemert*, heren van Gemert, en van de Duitse Orde.

De commissie meende een historische en heraldisch fraaie oplossing te hebben gevonden in de combinatie van de symboliek van Sint-Willebrord,

patroon van de gemeente Bakel & Milheeze ('in keel (=rood) een kruis van zilver') en die van de Duitse Orde ('in zilver een kruis van sabel (=zwart)'), waaraan als nieuw element het wapen van de heren van Gemert uit het geslacht Van Gemert werd toegevoegd ('in sabel drie meerbladeren van zilver').

Herinnerden de beide kruisen aan de voormalige gemeenten Bakel & Milheeze en Gemert, de combinatie van beide met toevoeging van een nieuw element gaf een geheel nieuw wapen dat naar de mening van de commissie zowel voor de nieuwe gemeente met de naam Gemert als voor die met de naam Gemert-Bakel kon worden gebruikt.

De kleuren van Sint-Willebrord waren gelijk aan die van het Kwartier van Peelland, waartoe Bakel en Milheeze behoorden, de kleuren van de Duitse Orde aan die van het geslacht Van Gemert.

Op het wapen werd de gemeentekroon (een gouden kroon van drie bladeren en twee parels) geplaatst, zoals dat al bij het bestaande gemeentewapen van Gemert het geval was. De omschrijving van het voorgestelde wapen was: 'in keel een kruis van zilver, beladen met een smaller kruis van sabel; een hartschild van sabel met drie meerbladeren van zilver. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.' Omdat de beide burgemeesters dit ontwerp 'tè rood' of 'tè zwart' vonden, werden op 30 september nog acht ontwerpen aangereikt, terwijl daarna nog mondeling werd toegelicht dat het rood in de voorstellen niet door blauw kon worden vervangen, omdat daardoor de kleurstelling in die van Sint-Michiel zou veranderen.

In een vergadering van het 'bestuurlijk klankbord', die op 14 oktober 1996 in het gemeentehuis van Bakel en Milheeze werd gehouden, kon de secretaris van de NCWV de verschillende voorstellen toelichten. Opvallend was, dat juist vanuit Bakel en Milheeze werd gekozen voor het voorstel met de adelaar in het hartschild. Naar aanleiding van deze bijeenkomst werden nieuwe tekeningen gemaakt en kon een nieuwe omschrijving voor het wapen worden gegeven: 'in keel een kruis van zilver, beladen met een versmald kruis van sabel; een hartschild van goud met een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.' Alhoewel wapenkundig niet van belang, gaven beide burgemeesters de voorkeur aan een accoladevormig wapenschild.

Hoge Raad van Adel versus ontwerp

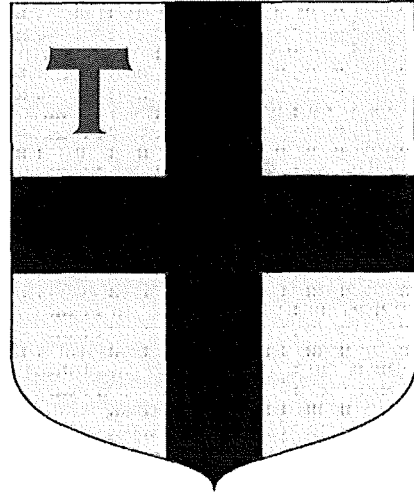
Het vastgestelde ontwerp-wapen kon nu voor pre-advies naar de Hoge Raad van Adel. Bij schrijven van 6 december 1996 wees deze het commissie-voorstel niet af, maar had kritiek op de voorstelling van de heilige Willebrord middels een rood schild met wit kruis. Daarbij stelde hij een alternatief voor: een zilveren schild, zwart kruis en hartschild met kerkgebouw. De NCWV werd verzocht een tekening conform het voorstel van de Hoge Raad te maken en om te reageren op diens opmerkingen. Bij schrijven van 12 december 1996 stelde de commissie dat zij al vanaf 1989 in haar rapporten als symbool voor de H. Willebrord steeds diens traditionele wapen had gebruikt: een rood schild met een zilveren kruis, waarvan de kleuren in een enkel geval om esthetische redenen werden omgewisseld. Deze rapporten waren alle aan de Hoge Raad van Adel toegezonden. Deze Raad had kennelijk tevoren geen tijd gevonden op dit gegeven te reageren.

De commissie kon de volgende argumenten voor het gebruik van het door haar voorgestelde wapen aanvoeren:

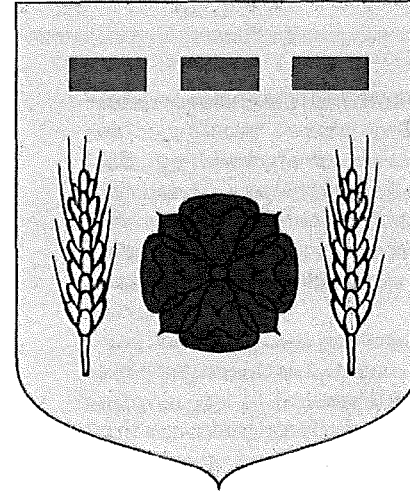
1. Alle, het christendom predikende heiligen waaronder de H. Willebrord, kunnen worden voorgesteld met een (evangelie)boek of het *kruis*.
2. De *kruis*staf was aanvankelijk een waardigheidsteken dat aan aartsbischoppen was voorbehouden. Deze staf treffen we bij de H. Willebrord dan ook meer aan dan de kromstaf.
3. Het traditioneel aan de H. Willebrord toegeschreven wapen is rood met een zilveren kruis. Deze traditie bestond al ca. 1400 en kon dus bezwaarlijk als een uitvinding van de NCWV worden gezien.
4. Het traditionele wapen van de H. Willebrord zien we niet alleen terug in het wapen van het bisdom Utrecht ('een rood schild met een zilveren kruis'), maar ook in dat van de abdij van Echternach ('een gouden schild met een roodomzoomd zilveren kruis'). Beide instituten zijn verbonden met Sint-Willebrord.
Dat de kleuren van Sint-Willebrord rood en zilver (wit) waren, 'erkende' naar de mening van de NCWV ook de Hoge Raad van Adel door de toepassing van deze kleuren in zijn voorstel.

Bakel

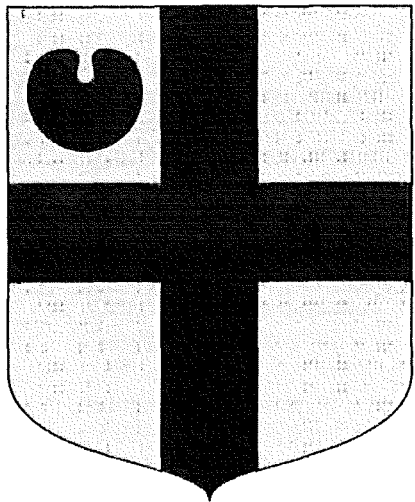
De Mortel

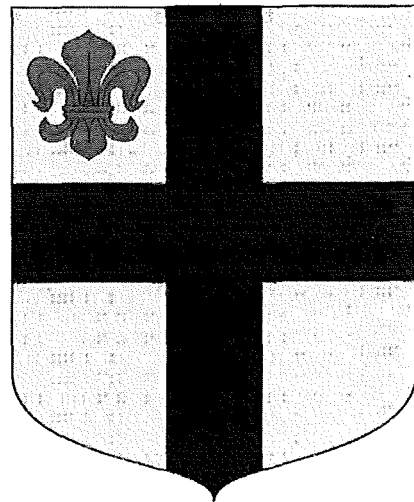
De Rips

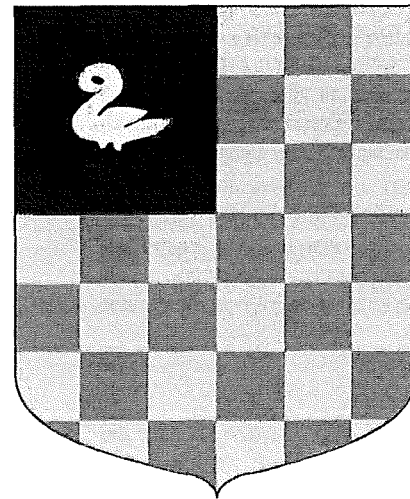
Elsendorp

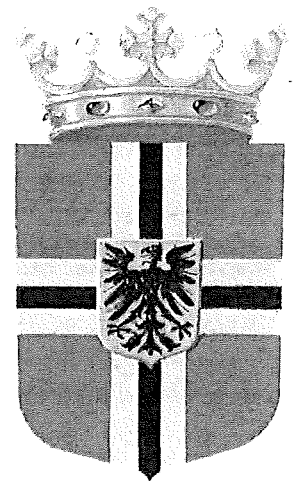
Gemert

Handel

Milheeze

Tegen het voorstel van de Hoge Raad van Adel kon bovendien worden ingebracht:

1. dat de Heilige Willebrord natuurlijk kon worden afgebeeld met een kerkgebouw, maar dat dat gold voor alle kerkstichters (waaronder Lambert, Trudo en Servaas, om maar in de regio te blijven);
2. dat in de loop van de tijd de attributen die de Heilige Willebrord begeleidden in aantal waren toegenomen en onderling van populariteit wisselden, afhankelijk van tijd en plaats.
3. dat meer specifiek voor Willebrord wel een (wijn)vaatje of een paar flessen werd gezien. Deze voorwerpen vond de commissie voor het wapen van Gemert-Bakel echter minder bruikbaar.
4. dat het kerkgebouw in Willebrords handen in de 'Nederlandse' traditie veelal de Dom van Utrecht was, dus geen 'algemeen' kerkgebouw.

Het traditioneel aan de H. Willebrord toegeschreven kerkgebouw - de Dom van Utrecht - in het wapen van Gemert te plaatsen, achtte de commissie niet passend bij Gemert of Bakel.

Zou men een lijntekening van de kerk van Bakel willen gebruiken, dan zou een wapenvoorstelling ontstaan die in het geheel geen recht doet aan de historie en aan de gebruikte symboliek in het verleden. In de nieuwe gemeentenaam Gemert-Bakel stond de naam *Gemert* voorop, reden waarom door de NCWV, maar ook door de gemeente (bestuurlijk klankbord) uit een aantal wapenvoorstellen expliciet werd gekozen voor het ontwerp met de adelaar, om het element 'Gemert' te benadrukken. Zou de nieuwe naam 'Bakel-Gemert' hebben geluid, dan had men kunnen overwegen in het hartschild een versterking van de symboliek vanuit Bakel uit te drukken.

Een kerkgebouw op zich kan als niet-specifiek voor de Heilige Willebrord worden beschouwd (zie hiervoor), reden waarom de 'ereplaats' in het wapen niet aan een kerkgebouw kan worden gegeven, mede ook omdat een dergelijk gebouw niet kenmerkend was voor de nieuwe gemeente en haar historie.

Hoge Raad van Adel bleef koppig

Naar aanleiding van bovenstaand commentaar van de commissie vroeg het gemeentebestuur de Hoge Raad van Adel opnieuw om een toetsing. Die kwam er met een schrijven van 7 februari 1997, waarbij de Hoge Raad de

eerdere opmerkingen inzake Sint-Willebrord herhaalde en voor het eerst nu ook commentaar leverde op de voorstelling van het wapen van de Duitse Orde: een zwart kruis op een zilveren kruis. Verder werd ontkend dat Willebrord aartsbisschop was en verder stelde de Raad dat hij alleen de kerk en niet Willebrord's kleuren rood en wit had voorgesteld, maar dat kerkgebouwen in wapens meestal rood waren. Burgemeester en Wethouders verzochten nu weer de commissie om een reactie te leveren.

De NCWV had haar standpunt ten aanzien van het door haar voorgestelde wapen al meer keren schriftelijk en mondeling onderbouwd. Bij schrijven van 24 februari 1997 werden nu enige misvattingen van de Hoge Raad van Adel rechtgezet. Onder meer werd gesteld dat door de commissie geen afbreuk was gedaan aan het wapen van de Duitse Orde, maar dat zij simpelweg de wapens van Sint-Willebrord en de Duitse Orde in elkaar had geschoven, wat een bevredigende, historisch en wapenkundig juiste oplossing voor Gemert-Bakel kon worden genoemd. En: Natuurlijk was Willebrord wel aartsbisschop. De Hoge Raad diende de bestaande literatuur maar eens goed na te kijken.²

Per besluit heeft Hoge Raad van Adel het nakijken

De hiervoor genoemde argumenten werden gesteund door het college van Burgemeester en wethouders, die het commissie-voorstel aan de gemeenteraad ter vaststelling voorlegde. De gemeenteraad ging op 23 april 1997 hiermee akkoord, waarna de Koningin werd verzocht dit wapen aan de nieuwe gemeente te verlenen.

Bij Koninklijk Besluit van 19 september 1997 nr. 97.002847 verleende zij als wapen: *In keel een kruis van zilver, beladen met een versmald kruis van sabel; in een hartschild van goud een adelaar van sabel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee parels.*

